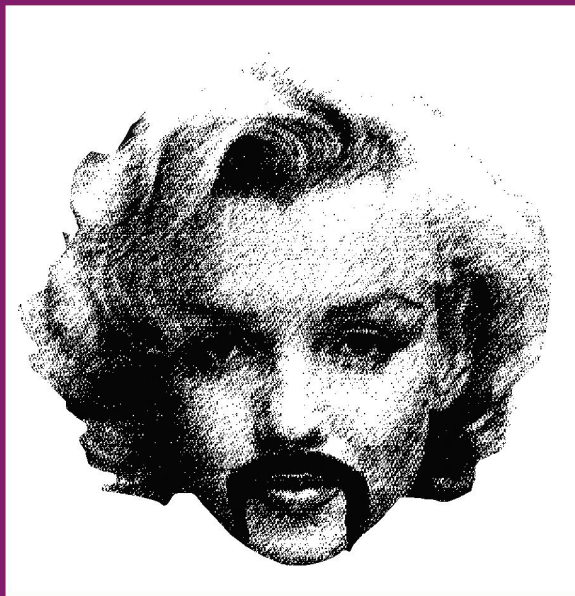

"seXualitats TRANSGRESSORES"

Índex

Flavia Limone Reina.	7
Sexualitat femenina v/s sexualitat masculina: una trampa perillosa	
.....	
Rosa Sanchís Caudet.	19
Tot per amor però sense el plaer	
.....	
Montserrat Rifà Valls.	35
Sexualitat i diferència: cap a una pedagogia lèsbica i feminista	
.....	
Encarna Sanahuja Yll.	45
Tot experimentant la transgressió	
.....	
Sandra Fernández Garrido.	51
Despatologitzar les identitats trans. Trencant amb el paradigma de l'heterosexualitat obligatòria des del moviment transsexual, transgènere i intersex	
.....	
Miquel Missé Sánchez.	71
Resistència a la normativitat trans	
.....	
Marina Collell Cornelles, Miquel Missé Sánchez i Montserrat Otero Vidal.	81
Feminismes en trànsit i TransFeminismes: una intersecció de desitjos	

Presentació

La Xarxa Feminista inicia amb il·lusió un nou projecte que intentarà deixar constància de les aportacions del pensament i de la praxis que es van generant en el moviment feminista. És una necessitat sentida per moltes de nosaltres des de fa temps el fet de deixar un testimoni escrit de les reflexions que la nostra pràctica

Més enllà de la urgència i contingència de l'activisme quotidià, voldríem deixar un rastre escrit de l'evolució de la realitat i de les noves lectures i interpretacions que anem fent de la realitat fruit de les dinàmiques i de les relacions que en cada moment s'originen.

ens provoca tot buscant transcendir una mica la immediatesa del dia a dia. Voldríem anar divulgant les contribucions que pensem que poden tenir repercussió i poden ajudar a ampliar les perspectives i els horitzons del conjunt dels feminismes.

Per a aquesta col·lecció de llibres, hem escollit el nom de "Teranyina" perquè ens agrada sentir-nos enganxades a la xarxa i atrapades a la malla de totes les que treballem plegades per transformar el món i ser més lliures. Ahora també ens

agrada la imatge de la petita bes-tiola que teixeix una teranyina molt àmplia, molt més gran que ella mateixa i que pot anar d'un punt a un altre, d'un nus a un altre, com si fos un pont d'unió entre coses distants i diferents.

Desitgem donar continuïtat a aquesta col·lecció amb la publicació regular de llibres sobre els temes que anem treballant des de la Xarxa Feminista.

El primer número de la col·lecció que teniu a les mans, ha sorgit de la trobada que vam fer l'octubre de l'any 2008 amb el títol "*Sexualitats transgressores*". Hem recollit les intervencions de totes les persones que van participar-hi i aprofitem l'ocasió, per agrair una vegada més les seves aportacions i que ens hagin donat els seus textos per fer possible aquesta publicació.

S'ha mantingut l'estructura de les taules rodones i, per tant, l'ordre dels textos és el mateix que el de les intervencions del dia de la Jornada: "Sexualitat femenina versus sexualitat masculina: un parany" de Flàvia Limone Reina, "Tot per amor però sense plaer" de Rosa Sanchis Caudet, "Sexualitat i diferència: cap a una pedagogia feminista i lésbica" de Montserrat Rifà Valls, "Experimentant la transgressió" de Maria Encarna Sanahuja Yll, "Irreducti-

bles-Inclassificables. Tot trencant amb el paradigma de l'heterosexualitat obligatòria des del moviment trans" de Sandra Fernández Garrido i "Resistència a la normativa trans" de Miquel Missé Sánchez.

Hem considerat interessant afegir un article que va néixer de les relacions polítiques que es van establir arrel d'aquesta trobada. Es tracta de l'article "Feminismes en trànsit i TransFeminismes: una intersecció de desitjos" de Marina Collell Cornelles, Miquel Missé Sánchez i Montserrat Otero Vidal que va sortir publicat en castellà a *Crisis y respuestas en la red. Anuario de movimientos sociales 2009* coordinat per Pedro Ibarra i Elena Grau als quals agraim la seva generositat en permetre'n la reproducció.

Per acabar, fer-vos saber que tots els textos estan penjats a la web de la Xarxa Feminista (www.xarxafeminista.org), en català i castellà, i que els podeu utilitzar i fer-ne tota la difusió que vulgueu citant-ne la font.

Esperem que us agradi

Novembre, 2009

Sexualitat femenina v/s Sexualitat masculina: una trampa perillosa

Flavia Limone Reina

Flavia Limone Reina va néixer a Xile l'any 1966. De formació catòlica i tradicional, es va casar als 18 anys i va criar la seva filla mentre estudiava psicopedagogia a la Universitat Catòlica de Valparaíso. En finalitzar la carrera, va tenir el seu segon fill i va començar a comprendre els seus malestars. Es va iniciar en el feminisme que sobrevivia a la dictadura xilena, va cursar un màster en psico-lingüística a la mateixa universitat, es va reinventar i es va separar.

L'any 1999, va migrar a Espanya impulsada per dos amors: un amant holandès i un doctorat en psicologia social a la Universitat Autònoma de Barcelona. Va abandonar la tesi doctoral (encara que posseeix el màster defensat amb una investigació titulada: "Gènere: presó i promesa. El malestar del 's'ha de ser dona") per especialitzar-se com a sexòloga i terapeuta de parella a l'ISEP. El seu objectiu principal a la pràctica terapèutica és acompanyar els processos de les persones i les relacions des d'una perspectiva que integra el context del sistema patriarcal en el qual ens desenvolupem.

La sexualitat humana (com tot comportament humà, per cert) és especialment complexa i particular. Qualsevol de nosaltres pot recordar haver llegit alguna explicació, justificació, qualificació de “normal” o “anormal”, etc. respecte a aquesta sexualitat, basada en exemples d'altres mamífers. No és que no hi hagi base per a aquestes argumentacions. Són, simplement, insuficients i considerar-les adequades ens deixa parcialment cegues a la comprensió i, el que és pitjor, ens pot produir la sensació que “ja tenim la resposta” tancant-nos a l'observació crítica i a noves preguntes.

Els éssers humans som part del regne animal, som mamífers, sí, però som, també, éssers socials, culturals. És a dir, no som senzillament gregaris, no anem simplement en ramats, sinó que ens convertim en humans, en persones, a través de les interaccions constants amb les altres persones. El que cada persona està sent aquí i ara, està profundament marcat per les interaccions amb les altres persones. No responem a un sistema d'estímul-resposta en el qual aquestes respostes estan determinades pels instints i per la simple imitació. Els éssers humans som capaços d'interpretar, d'imaginar i crear, i de regular no només com ens comportem sinó, fins i tot, què sentim. Amb aquesta capacitat

ens hem dotat d'un sistema complex d'ideologies, valors i emocions que interactuen entre si i ens proporcionen un marc que dona sentit a la nostra experiència.

La nostra sexualitat, per tant, no és aliena a tot això. Es desenvolupa dins d'un dels múltiples sistemes sociopolítics, el sistema sexe-gènere patriarcal (des d'ara s.s-g). D'acord amb Rubin (1975)¹, el s.s-g és “el conjunt de disposicions pel qual una societat transforma la sexualitat biològica en productes de l'activitat humana, i on se satisfan totes aquestes necessitats humanes transformades”. És a dir, és el sistema pel qual tot el que en els animals és pura biologia i instint, en els éssers humans existeix de manera social, mitigant instints i donant lloc a convencions que s'aprenen i ens permeten convertir-nos en éssers humans i en part de la societat. Cadascú i cadascuna de nosaltres, ho sàpiga o no, reproduïm i altera aquest sistema en el seu comportament quotidià; el nostre fer personal és polític.

En el s.s-g la nostra sexualitat es conforma, arriba a existir, es normativitza, se li donen regles i el que és molt important, aprenem a viure-la com si fos essencial, com si fos part del que som “per naturalesa”, com si fos impossible de modificar i no tingués res a veure amb el fet cultural.

El s.s-g més estès, l'hegemònic, és el patriarcal; en aquest sistema es desenvolupa la nostra sexualitat i es defineixen només dues classes d'éssers humans: els homes i les dones/les dones i els homes. Aquestes dues categories humanes, dona o home, es plantegen entre si com a dicotòmiques i polaritzades, és a dir, o una cosa o l'altra sense intermedis possibles. També se suposen complementàries: cada categoria completa l'altra, ofereix allò que a l'altra li falta per constituir un tot, com si fossin dues peces d'un trencaclosques que encaixen perfectament i fan una cosa més completa. Però són, a més, jeràrquiques, és a dir, una d'elles és més valuosa que l'altra, fet que implica que un home sense dona com a companya de vida és menys complet (en la complementarietat) que una dona sense company. En aquest sistema s'assumeix que ambdues categories socials (dones i homes) són internament homogènies (“tots els homes són iguals”; “totes les dones són idèntiques”) i, com deia abans, polaritzades, complementàries i jeràrquiques entre si. D'aquesta manera, es nega la diversitat personal, es converteix en diferència entre categories i aquesta diferència esdevé desigualtat.

La nostra sexualitat queda definida, per tant, dins d'aquest marc, no com a una sexualitat personal, particular,

respectada en les seves possibilitats i coherent amb una ètica personal. És una sexualitat de dona o d'home, “normal” o “anormal” d'acord amb allò definit per a cada categoria i per a cada component d'aquesta categoria.

Però, de què parlem quan diem “sexualitat” (humana)? Ens referim, especialment, a l'ús del cos com a font de plaer i acostumem a considerar-ne l'orgasme com a punt màxim. Es tracta de comportaments orientats a aquest plaer ja sigui en solitari o amb companyia.

La sexualitat humana és la d'éssers que se saben sexuals, éssers amb consciència de desitjos, conductes, pensaments sexuals i que saben com se suposa que ha de ser la seva sexualitat. Aquesta consciència es produeix i és produïda per una “identitat sexual”; la nostra sexualitat està lligada al que sentim que és definitori del que som perquè, des del nostre naixement, el primer que s'ha dit de nosaltres és que som nena (o nen). Per això mateix, aquest viure el cos com a font de plaer, aquesta sexualitat, està construïda amb nocions pròpies de la nostra cultura, la patriarcal; nocions de sexe (sóc mascle/sóc femella), gènere (sóc masculí/sóc femenina) i d'orientació i opció del desig (sóc heterosexual/sóc homosexual).

¹ Rubin, Gayle (1975), “El tráfico de mujeres: notas sobre la ‘economía política’ del sexo” en Lamas, M., [comp.], *El género. La construcción cultural de la diferencia sexual*. México, DF. UNAM, PUEG, 2003, pp 35-96

El que aprenem com a “normalitat” en el s.s-g patriarcal i que, com deia abans, creiem que és natural, és que hi ha una cadena de tres elements lligats per causa i efecte i que, del primer, se’n deriven els altres dos. Aquests són: el sexe, el gènere i l’orientació del desig sexual.

El sexe fa referència a si som mascles o femelles. Només és possible, segons aquest sistema, ser mascle o femella. I això es determina en el moment de néixer una criatura mirant els seus genitals: si hi ha un penis és un mascle (un nen), si hi ha una vulva es tracta d’una femella (una nena). Què passa si això no resulta tan clar? Si hi ha una vulva amb un clitoris “gran”? O si hi ha una cosa que no encaixa amb aquesta visió dicotòmica? S’ha determinat que el sexe depèn dels cromosomes sexuals (XX en les femelles; XY en els mascles); de les hormones (presència més gran, encara que no exclusiva, d’andrògens en els mascles -testosterona- i major presència d’hormones femenines, encara que no exclusiva, en les femelles -estrògens i progesterona-) i de les gònades (testicles en els mascles, ovaris en les femelles). Per tant, davant d’una situació “poc clara”, les i els professionals de la medicina es posen a treballar, fan les proves que consideren pertinents i decideixen si estan davant d’una nena o d’un nen

i, per descomptat, quines mesures prendre per “normalitzar” allò que fa que sigui tan difícil de classificar aquella criatura. L’objectiu és que es desenvolupi fins a ser una persona adulta aparentment reproductiva i que no posi de manifest discordances amb la classificació en només dues categories. (Aquest procés, per cert, no es redueix a una intervenció quirúrgica sinó a múltiples agressions durant tot el desenvolupament, controls mèdics, utilització d’aparells, intervencions repetides, etc.)

Si en lloc de dos pols oposats, complementaris i jeràrquics, veiéssim una línia contínua, podríem acceptar que, des del “cosí zumosol” a la “noia danone” hi ha una gran diversitat corporal: que existeixen penis petits, clitoris grans; homes amb mames bastant més desenvolupades que les d’algunes dones, dones molt peludes (totes, segurament més del que semblen a la platja) i homes barbamecs i milers de formes corporals diverses, vàlides, naturals, que no requereixen correccions perquè no causen ni dolor ni cap mal a qui és en aquest cos. No obstant això, actuem com si només hi hagués dues formes possibles de cossos adults (que les persones joves desitgen ja i les persones grans recorden amb nostàlgia) i qualsevol altra fos anò-mala. Des d’aquelles “petites anomalies” que avui, cada vegada amb

més freqüència corregeix la cirurgia estètica a qui pot pagar-s’ho, fins a les intervencions a bebès que les pateixen “pel seu bé” i “la seva normalització” i que no han pogut escollir-les, fem tot el possible perquè els cossos encaixin en el que se’ns ha fet sentir que ha de ser un cos de dona o un d’home.

No és possible que les persones intersexuals no siguin una anormalitat de la natura, sinó que sigui el s.s-g patriarcal que ens divideix artificialment en dues categories idealitzades, estereotipades? I totes i tots patim el fet de no romandre en elles (si alguna vegada vam tenir la sort de tocar-les de passada). Mentre més al centre d’aquest continuum negat pel sistema estiguis, mentre més lluny d’un dels extrems mascle o femella et trobis, seràs més “rar o rara” i menys acceptada o acceptat fins que el s.s-g patriarcal no sigui qüestionat en lloc de ser-ho les persones.

En resum, sexe, en el s.s-g patriarcal, es refereix a les característiques biològiques que ens qualifiquen com a mascles o femelles. No només als “caràcters sexuals primaris”, l’aparença genital, sinó, també als secundaris, els que es desenvolupen a la pubertat.

La denúncia i l’enorme esforç de col·lectius intersexuals està començant

a obrir una escletxa que no depèn només d’ells, sinó també de la nostra capacitat per resistir enfront dels estereotips corporals d’home i dona.

Si “sexe” fa referència a aquesta construcció de categories basades en la biologia (fisiologia i química) dels cossos, és a dir, a ser mascle o femella; gènere fa referència als aspectes socials, allò que coneixem com a “femení” o “masculí”. Fa referència a formes de comportament que s’entenen com a típicament d’homes o típicament de dones. Però, és així: típicament, tradicionalment, convencionalment i, altra vegada, s’actua i es funciona com si només es pogués ser femení o masculí, com si les persones tinguéssim només una possibilitat de comportament. Per posar només un exemple: la idea que masculí és ser assertiu fins i tot agressiu i femenina és ser complaent i dolça. Una “noia dura, freda i molt racional” o un noi “dolç, feble, amorós i suau” estan sota sospita segons el s.s-g patriarcal.

Alguns corrents del moviment feminista (així com els seus antecedents) han impulsat canvis en aquesta visió. Tot i així, encara queda molt de camí per recórrer fins a l’acceptació que totes les característiques humanes són això, humanes i no exclusives d’un gènere, tot i que no totes les característiques siguin igualment

desitjables per conformar societats justes on la vida sigui gratificant per a totes i tots.

Pel que fa al tercer element, el s.s-g patriarcal només admet una orientació de desig sexual: l'heterosexual. L'atracció física i el desig homosexual apareixen com a una altra desviació, més o menys tolerable, més o menys acceptable, però, parafrasejant Mauro Cabral (ell es referia a la impossibilitat del desig de tenir una criatura intersex²), encara no és imaginable el desig d'ésser (o tenir un fill o una filla) homosexual... és obvi que encara es veu com a indesitjable, com a desviat. (Per cert, aquí hi ha un assumpte molt interessant a pensar sobre "l'ètica del desig". Fins fa relativament poc no era possible la pregunta, ara habitual, a futures mares i pares de "què vols que sigui la teva criatura, nen o nena?" simplement, s'esperava que, almenys el primer fill fos, això, fill, baró. Poder desitjar una filla és un element a tenir en compte com a possible indicador de la millora en la nostra posició social).

Retornant a l'orientació del desig, les persones bisexuales també apareixen com a sospitoses o rares, "indecises", com si s'hagués d'estimar i desitjar necessàriament només persones pertanyents a una categoria d'éssers humans. Fora de les categories acceptables, ja ni tan sols

"tolerables", hi ha altres formes de desig que mentre no es converteixin en accions que vulnerin els drets d'altres i no es visquin personalment com a limitants, no haurien de ser qüestionades i tot i així, ho són (moltes d'elles apareixen en el DSM com a "parafílies").

Com som nosaltres mateixos qui podem subvertir el sistema, això està canviant, lentament, gràcies als esforços dels col·lectius implicats.

Fins ara he insistit en mostrar la polaritat i complementarietat, però recordem que encara hi ha un altre element: el sistema és jeràrquic, així que ser mascle és més valuós que ser femella. Ser masculí, més que ser femení i ser hetero, indubtablement, més que mostrar qualsevol altra orientació de desig sexual.

Per altra banda, aquests tres elements que ara analitzem per separat, el s.s-g els ha creat com formant una cadena, com si cadascun fos causa del següent, per tant, si ets mascle, se suposa que has de ser masculí i heterosexual. Si ets femella, t'ha tocat ser, diguem-ne "persona de segona", però, de qualsevol manera, has de ser femenina i heterosexual. Només dues opcions vàlides (i una més vàlida que l'altra): mascle/masculí que desitja dones; femella/femenina que desitja (o estima, se'ns

suposa més romàntiques que desitjadores) homes.

Resulta que, com que el sistema depèn de nosaltres i dels nostres actes, la cadena pot trencar-se perquè les persones som més complexes que tota aquesta reducció. Moltes vegades es trenca, posant de manifest que no hi ha cap causa-efecte. Així, per posar un exemple, una femella humana pot tenir molts comportaments qualificats de masculins segons el sistema i, aleshores, amb la força de la ideologia patriarcal, la cadena de causa-efecte ens fa suposar que aquest ésser humà és lesbiana... la qual cosa, moltes vegades no és el cas (i, a la inversa, suposar que una hiperfemenina és hetero, la qual cosa tampoc és necessàriament així). O bé, si un home, per posar un altre exemple que no s'acostuma a entendre, se sent en el cos equivocat, s'hormona, s'opera i es converteix en una dona (transsexual d'home a dona, transsexual femení), se suposa que serà femenina en els seus comportaments i que serà heterosexual... i resulta que n'hi ha d'aquestes "noves dones" que són lesbianes.

Atès que es confon la categoria de sexe amb la subjectivitat de gènere i aquesta amb l'orientació del desig i existeix el convenciment que una categoria dóna origen a l'altra, hi ha qui es queda en la confusió pregun-

tant-se: Per què es va operar per ser una dona si li agraden les dones? Es va operar perquè se sent dona, perquè rebutjava el seu cos de mascle i, probablement, la seva posició masculina en el món! I tot això no té res a veure amb la seva orientació de desig sexual.

La "sexuació", l'ésser "sexuat", és un constructe del s.s-g. Agafaré les paraules de Joan Vendrell Ferré per explicar-ho: "La ciència ens diu que la nostra espècie es reproduïx sexualment, en lloc de fer-ho per simple partogènesi, la qual cosa implica que estem proveïts i proveïdes de tot el necessari per a reproduir-nos d'aquesta forma. Ens converteix això, per se, en éssers sexuals? En absolut. Per començar, la noció mateixa d'alguna cosa així com un 'ésser sexual' necessita, com qualsevol altra noció, ser concebuda humanament, és a dir, culturalment?" (Vendrell Ferré, 2003:21)³.

Atès que aquesta sexuació (convertir-nos en éssers sexuals) és pròpia de la cultura basada en el s.s-g patriarcal, només ens són reconegudes les opcions ja esmentades (mascle/femella; masculí/femení; hetero/homo). Per tant, un sexe inter o un sexe en transició (transsexual), per exemple; un gènere bi-generat, de-generat, androgin, ginàndric, etc.;

²Intervenció i connexió Internet de Mauro Cabral en el Seminari Interseccions disciplinàries i producció de cossos sexuals: coneixements i cossos diaspòrics. UIMP, València, 29 de setembre – 2 d'octubre de 2008. Directores: Hurtado Gracia, Inmaculada, Gregori Flos, Núria i Garcia Dauder, Silvia.

³Vendrell Ferré, Joan. "Del cuerpo sin atributos al sujeto sexual: sobre la construcción social de los 'seres sexuales'" en Gush, O y Viñuales, O. Sexualidades. Diversidad y Control social. Bellaterra. España. 2003

una orientació del desig bisexual, asexual -absent- o cap a altres objectes (fetitxismes, per exemple) apareixen com a “trastorns de la sexualitat”. S’ha de dir, a més, que aquests “trastorns” apareixen pràcticament com a “monstruositats” sense afectar el fet que els segons elements de cada parella de dicotomies patriarcals (femella, femení, homosexual) siguin experimentats com a desviacions “tolerades”, “necessàries”, “inevitables” de la norma (que es correspon als primers elements de cada dicotomia).

Parlem del comportament que fa del cos una font de plaer, però aquest cos no és neutre, no és simplement un cos, és, per posar un exemple “ajustat a les possibilitats de la norma” un cos femella, de moviments i abillament femení, que desitja un home (i només un). Qui pot sostenir això durant tota la vida? Ni tan sols aquella dona (per seguir amb l'exemple) que ha nascut femella, amb capacitat reproductiva, que és vista i es veu com a femenina i que té per parella un home que estima amb el qual té trobades sexuals en posició del missioner romandrà (o haurà romàs) tota la vida ajustada a la “sexualitat adequada al s.s-g”, perquè aquesta sexualitat és purament reproductiva.

Petites transgressions com sentir desig o fantasiejar amb alguna cosa

diferent; comportar-se més activa en la trobada sexual i prendre la iniciativa; canvis en el seu cos que la fan “menys femella” als seus ulls i als d’altres persones (per edat, per malalties que requereixen cirurgies, etc.) i tot allò que pugueu imaginar, altera aquesta sexualitat vaga i idealitzada que no existeix més que en la, sempre implícita, sexualitat patriarcal. Una sexualitat que, com ens diu Victòria Sau: “... com a tal no existeix en el patriarcat (...) Precisament per basar-se el patriarcat en la repressió de la sexualitat femenina, no ha pogut donar un model de sexualitat com a tal sinó dels actes sexuals determinats la finalitat dels quals és la procreació” (Sau, 2000: 260)⁴.

És a dir, pràcticament no hi ha manera d’evitar una “sexualitat transgressora” atès que la pròpia sexualitat més enllà de l’estricta acte orientat a la reproducció resulta una transgressió, una resistència, una esquerda en el sistema. Sóc conscient que dit així sembla absurd, que qualsevol podria dir que “les coses han canviat”, que “això correspon al passat”. No obstant això, no és necessari anar gaire lluny en el temps o en l’espai (a aquestes geografies que es consideren “endarrerides”, tot introduint en l’espai la mirada del temps des de l’espai i el temps de qui parla). És cert que ja ningú o gairebé ningú (hi ha excepcions entre les

i els fonamentalistes de les diverses religions) defensaria la idea que la sexualitat està posada al servei de la reproducció i només és respectable en el marc del matrimoni.

Tot i així, el marge s’ha ampliat a les relacions justificades per l’amor o, una mica més ampli, sota la idea de “és una necessitat biològica”, però per satisfer-la, excloent l’amor, només els homes (mascle/masculí/hetero) tenen salvaconduït en la masturbació i la prostitució. Com totes sabem, les dones parlen amb la boca petita de masturbació, en espais molt íntims i de confiança (moltes no ho fan mai, amb ningú i algunes ni es permeten la pràctica) i són molt poques les consumidores de prostitució.

Està clar que “les coses estan canviant” gràcies, justament, a les transgressions i resistències de les i dels que no tenen manera de justificar les seves sexualitats en la reproducció, “dels desviats i de les desviades” i “l’ds monstres”. Està començant a construir-se una nova mirada i, per tant, noves possibilitats en la sexualitat humana. Tot i així, estar en un camí nou no significa haver arribat a un nou estadi. Avui coexisteixen desitjos i experiències contradictòries:

- La cirurgia per “normalitzar” el cos d’una criatura acabada de nèi-

xer intersexual amb mares i pares que es neguen a realitzar-la i que s’orienten a través de grups intersexuals organitzats per a resistir les pressions de l’entorn.

- Les cirurgies estètiques de dones per a “femellar-se” encara més (posant-se silicona a les mames, per posar només un exemple) o “masclitzar-se” els homes (allargant el penis), mentre les persones trans busquen apropar el seu cos a la norma oposada a la que la biologia els va donar i la cultura va significar.
- Les persones que arriben a la consulta volent, desesperadament, definir la seva orientació de desig sexual mentre coexisteixen amb aquelles que es defineixen com a bisexuals o encara més, com a polidesitjants.
- Hi ha dones i homes a la recerca constant de ser hiperfemenines i hipermasculins al costat de persones que mostren i exposen les seves divergències actuant de manera “masculina” o “femenina” en diferents aspectes de la seva vida fins a les que es defineixen com a queer (“rarets i raretes”) i ho marquen amb la seva estètica i el seu comportament.

⁴Sau, Victoria. *Diccionario ideológico feminista*. Vol. I. Icaria, Barcelona. 2000

Aquesta coexistència d'experiències que semblen situar-se unes a les antípodes de les altres, evidencien que estem en moviment, en canvi, però no que hàgim trobat una nova situació, que hàgim construït un nou sistema sexe-gènere més flexible i obert a la diversitat.

Si cada persona s'examina ella mateixa amb deteniment, si rememora la seva pròpia història vital, podrà reconèixer en el seu cos, en les seves conductes i sentiments, en els seus múltiples desitjos sexuals, que no encaixa perfectament en el perfil de dona (o d'home). És acceptable viure això com a un problema personal que ha de ser resolt? Té sentit que ens omplim de sentiments d'inadequació que ens torturen?

En té, si volem, mantenir aquest s.s-g patriarcal. Si no ho volem, si volem començar a implementar-ne un de diferent, que accepti la complexitat i diversitat humana és hora que, quan parlem de la tan esmentada i respectada "biodiversitat", entenguem que també existeix a l'interior de l'espècie humana, que existeix a l'interior de mi mateixa i que això mereix ser celebrat, sense por, sense rebuig, sense repressió. Cal que siguem capaces de posar en dubte allò que hem après com a una veritat científica: que els éssers humans podem i hem de ser classificats en dos blocs.

Vaig a fer meua una frase de Rafael Reig del diari *Público* apareguda fa relativament poc perquè va aconseguir dir en moltes menys paraules el que jo explico necessitant dir-ne moltes més: **"Jo no vull una vida normal (ni tan sols en el llit), jo vull una vida pròpia"**.

Tot per amor però sense el plaer

Rosa Sanchis Caudet

Rosa Maria Sanchis Caudet és actualment professora de Valencià a l'IES Isabel de Villena de València. Forma part del Col·lectiu Baubo de Coeducació Afectiva i Sexual i des de l'any 1994 ha ensenyat educació sexual a adolescents de Secundària i Batxillerat.

És coautora de *Sexualidad y adolescencia* (Rialla, 2005), un estudi sobre la conducta sexual de la joventut de Xiva, i de l'assaig per a adolescents sobre la sexualitat *Què tinc ací baix?* (Bullent, 2005, també en castellà en l'editorial Denes).

Amb Tot per amor? Una experiència educativa contra la violència a la dona (Rosa Sensat, 2006 i, en castellà, Octaedro, 2006) va guanyar el premi Rosa Sensat de Pedagogia 2005 i el Premi Melchor Botella de Renovació Pedagògica d'Elx. Amb *Abril no és un mes* (Tàndem, 2008) i *Primavera per a Palmer* (Tàndem, 2008), s'ha iniciat en la narrativa per a joves tractant els temes de l'educació sexual, especialment en les xiques, i de l'educació emocional en els xics.

Encara no ha passat una setmana de classe i ja em posen roja. Però profe, tu et masturbes? Són xiques, van a segon d'ESO, tenen 14 anys i parlen de follar amb els seus xicots, de com mola fer-ho sense condó i de la marxa enrere, que no prenya. No profe, no!! Que no et quedes embarrassada!! I tot el debat ve perquè han estat representant pares i mares que es troben els seus fills en situacions sexuals diverses:

Marcel·la està jugant amb Carol a metges. Només tenen cinc anys, però les trobeu amb les bragues abaixades, mirant-se i tocant-se l'una a l'altra. Què feu?

Els vostres pares ja estan jubilats. Han anat a passar les vacances a casa vostra i us ajuden amb el menut. Un dia, torneu amb els vostres fills de 4 i 15 anys i pilleu els iaïos fent l'amor al sofà. El major es pixa de riure i, més tard, el sentiu contar-ho a un amic per telèfon: Quin fàstic, tio, si la deu tenir com una pansa! Què feu?

A Maria li agrada molt tocar-se; però hui teniu convidats a casa i la vostra filla, que només té tres anys, està tocant-se la vulva al sofà. Què feu?

Carles i Maria ixen junts. Tenen 16 i 15 anys. Sou els pares de Maria i heu anat a una reunió que segurament acabarà tard. Maria aprofita per a

enrotllar-se amb Carles però arribeu abans d'hora i...

Norbert és amic del vostre Joan (12 anys) i s'ha quedat a dormir aquest cap de setmana. Divendres a la nit, ja tard, sentiu uns sorolls estranys. Entreu a l'habitació i els pilleu masturbant-se mentre miren una pel·lícula pornogràfica. Què feu?

Què fas, porca de merda! Aquest és el comentari amb què una de les meues alumnes respondria si trobara la filla de 12 anys masturbant-se. Amb un fill seria diferent –és clar–; i una altra de la classe ho il·lustra amb la famosa frase del Torrente: ¿Nos hacemos unas pajillas? Després ho acaben d'adobar explicant que no té sentit que les xiques es masturben, que per a això et busques un xic, i si ho fera la seua parella s'enfadarien moltíssim –per a aquests menesters ja estan elles. Els tios ho fan perquè són uns porcs i sempre volen sexe... Aleshores jo trac la bandera i em pose a defensar la masturbació i em pregunten si és que jo també ho faig. Pobreta, diuen les seues cares, és que no té ningú que li ho faci! Me n'isc de classe amb el cap cot i els darrers comentaris ressonant-me: Heu dit que els xics sempre volen sexe i les xiques no, els comente. Aleshores, què passa si tu no en tens ganes? No passa res, em responen,

no fa falta fer-ho: hi ha altres coses... Què bé, que sàpiguen que hi ha altres coses!

A l'endemà em trobe en una classe de 4t d'ESO. Tinc curiositat per traure el mateix tema i directament els parle del plaer de conèixer-se, dels problemes que comporta esperar un príncep blau que les "descobresca", dels patiments d'alguns prínceps que desitgen trobar tresors sense tindre mapes i de l'egoisme d'uns altres que busquen trofeus en lloc de princeses. Comencem el debat i em trobe amb una major acceptació de la masturbació: Jo no ho faig, s'afanyen a deixar clar, però si hi ha alguna que ho vol fer, és molt lliure... Una altra "defensora" apunta: A mi m'han dit que les xiques hem de masturbar-nos... Molt bé, sospire alleugerida; però l'alumna encara no ha acabat: Està molt bé que ho fem perquè si et poses els dits i vas fent ample el forat, després t'entrarà millor i no et farà mal fer-ho.

Em caic morteta i, quan aconsegueix incorporar-me, maleesc aquesta maleïda educació que ens ha privat i ens priva, a les dones, de tants plaers. Aparte d'una revolada l'adultisme que em faria criticar les joves i em vénen al cap les reunions de Tapersex, que tan de moda s'han posat. Aquesta espècie de sex-shops ambulants et porten a casa tota mena

de joguets sexuals: dildos de colorins amb forma d'animallets, papallones masturbadores de clitoris, esposes embolicades de vellut, olis perfumats i cremes comestibles... Però, sabeu quin és el producte estrella? Les boles xineses, que són, com el seu nom indica, dues boles enganxades que es posen en la vagina per a exercitar el múscul pubocoxal, sovint flonjo a conseqüència de l'edat o del part. I per a què volem aquesta musculatura vaginal? Per a poder prémer millor el penis de la parella i per a evitar pèrdues d'orina.

Tot pel plaer?

Tornem a la classe. Els dilluns fan en Antena 3 una sèrie que es diu *Física o Química*. Està ambientada en un institut concertat i els protagonistes són adolescents i professorat. En la segona temporada, que ha començat aquest octubre, la parelleta que formen Cova i Julio té un problema: han intentat tindre relacions coitals tres vegades sense aconseguir-ho. En la primera, ell confessa que és verge i ella es riu; el xic no pot suportar la vergonya i se'n va corrent. En la segona, Julio tampoc pot perquè pensa en el germà, mort per suïcidi i primera parella de Cova. En la tercera cita, i per a no fallar, es pren una Viagra; però aquesta no funciona fins a unes quantes hores després. Incapaç

de suportar tants fracassos, Julio ho deixa amb Cova. Ella no ho entén –i nosaltres tampoc. Després el busca i li diu que el deixarà tranquil si ell no l'estima. Julio no li ho pot dir perquè no és cert; aleshores es besen i al xic se li empina. No poden desapropitar l'ocasió però són enmig del carrer; aleshores es posen darrere d'uns arbres i comencen. *No porte condó*, diu ell. *No importa*, respon ella. Acabada la feina, la xica li pregunta: *Què tal? Diferent* -contesta Julio- *Genial*. Algú li pregunta a Cova? Doncs no. Perquè se pressuposa que s'ho ha passat bé o perquè no importa si s'ho ha passat bé? *Ells sempre s'ho passen millor*, em contesten. Sobretot si l'única pràctica que es realitza és la penetració, afegesc jo.

Sabíeu que menys d'un 30% de dones arriben a l'orgasme amb la penetració? els comente. I parlem de dones majorettes, amb més experiència (se suposa). *Però és que, encara que no t'haja agradat, no li pots dir que no, pobret, se sentiria malament. El normal és dir-li que sí que t'ha agradat!!!* Ai, no penseu que qui diu això és una dona de 50 anys, educada en el franquisme; en té només 16, i no li pot dir a la parella que no li ha agradat per no fer-lo sentir malament! *A més, si li dic que no vull sexe, sé que em deixarà... I m'ha costat molt aconseguir-lo!* afegeix.

Tot per amor!

Isç de classe amb les alarmes enceses i la sirena sonant i demanant amb urgència una **educació afectiva i sexual** de qualitat. Per contra, les vies són escasses. A la Comunitat Valenciana comptàvem fins enguany amb una optativa per a l'ESO: Papers Socials d'Hòmens i Dones, que nosaltres aprofitàvem per a fer educació sexual. Malauradament, la major part de les optatives han estat substituïdes aquest curs per tallers que reforcen les instrumentals: Taller de Matemàtiques, de Valencià, de Castellà... La segona via són les tutories, però es tracta només d'una hora a la setmana que s'ha de compartir amb altres tasques. La tercera via és la intervenció d'especialistes, generalment en forma de xerrada puntual. Dins d'uns ensenyaments realment coeducatius, pot ser de gran ajuda; fora d'això, generalment esdevé una intervenció aïllada i sense continuïtat.

Finalment, hi ha la transversalitat, és a dir, la inclusió del tema en la pròpia matèria. Els riscos de la transversalitat són diversos. En primer lloc la dissolució o desaparició de la formació i que tot quede en una declaració de bones intencions. Massa vegades, la coeducació i l'educació afectivosexual ocupen els marges dels programes d'educació; en teoria, la transversalitat vol dir que l'alumnat hauria de dir

no al sexisme, a l'homofòbia... però la realitat dista molt de ser aquesta. En segon lloc hi ha el treball, no exempt de dificultat, que suposa introduir un tema transversal en una matèria. No es tracta només de dedicar-li un capítol del llibre o un apartat de la programació; cal modificar substancialment l'assignatura, esforç que no sempre volem o sabem fer.

L'entrada de l'educació sexual per la via que siga representa, a més, superar altres **dificultats**: és un tema delicat i s'ha d'anar amb cura... i amb cura vol dir intentar entrar per la porta de darrere i acostar-s'hi de manera indirecta i poc clara. En segon lloc hi ha la falta de formació del professorat –també dels pares– i la manca de compromís de les administracions en aquesta formació. Finalment hi ha les pors: a l'alumnat, als pares... Una tutora em va demanar que els donara una classe d'anticonceptius als de la seua tutoria perquè estaven molt "eixits". *I per què no els la dones tu? Per a parlar d'anticonceptius no cal ser cap expert*, li vaig contestar. *Ai, no, els pares pensaran que els anime!*

Efectivament l'educació sexual i els que ens hi dediquem, hem de batallar encara contra molts **mites**: que la informació fomenta la promiscuitat, que banalitza el sexe i li lleva emoció, que la naturalesa és sàvia i

la sexualitat s'aprén sola, que és una qüestió privada... I així ens va!

I per si no n'hi havia prou, hi podem afegir una nova dificultat: l'acostament a la joventut des de la superioritat de la gent adulta que ho sap tot, que no s'equivoca, que aconsegueix sempre les normes... *És que són uns desagraïts de la informació i de la llibertat que ara tenen! Si nosaltres ho haguérem tingut...!!!*

No sabem què hauria passat, però el que sí que passa, ara que també la tenim, és que avortem tant o més que la gent jove a la qual critiquem. Del total d'avortaments voluntaris a l'estat espanyol durant el 2006, el 14% correspongueren a menors de 19 anys; el 50%, a joves de 20 a 29 anys; el 31%, de 30 a 39 anys, i el 5%, a majors de 40 anys. És la joventut l'única irresponsable? Són l'única que té hormones o també la gent adulta es comporta com si fos infantil en moltíssimes ocasions? Educaríem millor si canviàrem la crítica o l'enyorança d'uns temps passats millors, pel respecte i la consideració. I també si intentàrem aprendre de i amb la joventut, no en la seua contra.

Convé que ens detinguem, doncs, en els diversos models que utilitzem per a educar la sexualitat del jovent. El primer **model**, el **moralitzador**,

ho fa generalment de la mà del professorat de religió, del capellà en els cursos prematrimonials o dels pares conservadors. Per a aquest model, la sexualitat està encaminada a la reproducció i l'educació representa una preparació per a l'amor i el matrimoni. Inclou continguts d'anatomia reproductiva (concepció, embaràs i part), parla de la família, de les relacions entre pares i fills i entre xics i xiques, tracta tota una sèrie de continguts morals i cívics, però no considera ni el plaer, ni l'anticoncepció. La masturbació i l'homosexualitat (igual que qualsevol altra pràctica "inútil" per no reproductiva) són considerades conductes desviades. La croada que han encetat contra els matrimonis homosexuals relaciona maniqueament orientació sexual, promiscuïtat i destrucció de la família. L'únic comentari que hi podem fer és que, com a model educatiu, constitueix un atemptat als drets humans.

L'altre **model** d'educació sexual, el **biologicista**, es du a terme a través de les xarrades donades per especialistes de la salut durant l'adolescència. Sovint inclou la visita als per fortuna anomenats actualment Centres de salut sexual i reproductiva (abans Centres de planificació familiar). L'objectiu és evitar els riscos inherents a la sexualitat, especialment els derivats de la penetració. Els continguts, emparats per la

ciència i la seua pretesa neutralitat, abasten els perills del sexe (embaràs i malalties) i els seus mitjans de prevenció (anticoncepció i pràctiques segures). Sovint la xarrada a l'aula o al centre de salut inclou, a més dels esmentats mètodes anticonceptius, una esgarrifosa desfilada de diapositives que mostren els efectes de les malalties de transmissió sexual en els nostres cossos, amb uns no menys esgarrifosos noms: gonorrea, condilomes, candidiasi, tricomones... El protocol d'actuació amb l'anticoncepció tendeix a l'actualitat a seguir el model holandès, que des de la dècada dels 90 preconitza el doble mètode: pastilles per a les xiques i condó per als xics. Ocasionalment es parla de l'orgasme, amb l'absència de carnalitat que comporta presentar-lo com si fóra una serralada amb els noms dels pics més importants: excitació, fase estacionària, clímax i resolució.

Quan la visita al centre de salut es fa completa, l'alumnat pot veure en viu i en directe la consulta ginecològica i el seu instrumental: el poltre de tortura, l'espèculum o vulgar "pato" que s'ha d'obrir amenaçadorament dins de les nostres vagines, amb aquelles pinces que trauran un tros de carn per a... En fi... Les que ja ho patim, perquè ja ho patim; però les pobres que encara no, comencen a preguntar-se: *I què té a veure tot açò*

amb el plaer? És aquest el preu que hem de pagar per haver-li fet cas a la serp amb allò de la poma? I jo em pregunto: *I l'uròleg?* No sap, no contesta. Només una tímida referència, perquè ja sabem que *la prevenció és cosa de dones* i la medicina té molta experiència a patologitzar els processos naturals, especialment si els pateixen les dones –encara s'escapa de vegades que la menopausa és una malaltia. A més, també es creu que el cos de la dona és molt problemàtic: d'ací l'abundància d'informació sobre la salut i la higiene i la poca sobre el plaer. Recordeu allò de les boles xineses? Doncs això! I pel que fa als xics, la falta d'atenció cap a la seua especificitat no fa més que reforçar l'estereotip tradicional de fortalesa: aguantar, negar, minimitzar els problemes salut... *Vosté no cal que vaja al metge, ningú li posarà cap dit al cul, que quan tinga càncer de pròstata ja li'l curaran!*

La visita al centre de salut ens desperta més interrogants que respostes: Es donen les relacions sexuals en contextos esterilitzats com la consulta? Som immunes a les pors, als dubtes, a les pressions socials...? És el desconeixement dels anticonceptius, de l'aparell reproductor o de les pràctiques segures l'únic problema? Vacunem adequadament?

La resposta és no. La vacunació moral que proposem s'ha de fer des de menuts; però de nou l'adultisme ens porta a oblidar-nos de la sexualitat infantil, o a acostar-nos-hi des de les explicacions reproductives. Us sona tot això de la llavoreta que el pare posa dins de la mare? Som sexuals des que naixem fins que morim, i en cada època vivim aquesta sexualitat d'una manera; la major part de les vegades, no com voldríem sinó com ens deixen. L'entorn, les normes socials, els nostres pares... s'han posat d'acord per dividir les pràctiques sexuals en preliminars i coït. Els primers són també anomenats *pràctiques menors*, i el segon, *relació completa*. Ha tingut vosté relacions completes? Pregunta el ginecòleg a la pacient. Aquesta el mira sense entendre i contesta: *Ahir la meua nòvia va completar el sudoku i jo vaig completar l'encreuat*. El ginecòleg posa cara de pòquer. Ah, ja sé, es refereix al sexe. *Sí, ahir la meua nòvia i jo férem l'amor i ens quedàrem molt satisfetes. La sensació s'assemblaria a la completeness si no fóra perquè mai ens hem cregut la historieta del Plató i ens sabem taronges completes!*

Complet, incomplet. Paraules que diuen molt i que ensenyen l'essència incompleta i immadura de la sexualitat no coïtal. *A quina edat va tindre vosté la primera relació sexual?* Pregunta l'enquestador. *Sol o amb com-*

panyia? Em parla de la primera vegada que vaig tocar una vulva humida? O del primer orgasme? O de la primera vegada que vaig besar un penis? Em parla vostè del primer bes?

Hi ha tantes primeres vegades!

Tanmateix, el problema no es queda ací. Aquesta educació científista opaca altres educacions alternatives i converteix les lectures que fan els i les adolescents en adaptacions del model coitocentrista i adult. Concretament, la visita al Col·lectiu Lambda de gais, lesbianes, bisexuals i transsexuals de València, que realitzem també tots els anys, ens ofereix nous punts de mira. Un gai, una lesbiana i un xic transsexual ens parlen de l'orientació i de la identitat, del sexe i del gènere, de l'homofòbia i de la transfòbia... La xica agafa un preservatiu masculí, el parteix pel mig i explica quina és la manera segura de fer un cunnilingus. Però la visita a Lambda, que a nosaltres ens sembla suggeridora i plena de camins que s'obrin, desperta els comentaris i les preguntes del nostre alumnat: *Que bons estan els gais! Què fan dues lesbianes? Qui posa què dins de qui? Qui fa de tio? Però, el trans té penis?* I nosaltres ens desmoralitzem perquè després de tant d'èmfasi en la penetració i en els seus riscos, l'únic que els arriba és que la sexualitat és

un coit, que sempre hi ha rols marcats home/dona en una parella i que les persones som el que tenim entre les cames.

Com diu el sexòleg Efigenio Amezáa, els genitals no ens deixen veure el sexe per culpa de la forma pornogràfica que tenim d'acostar-nos-hi a través de representacions parcials: del cos, només els genitals; del plaer, només l'orgasme. Tanmateix, l'orgasme només dura uns segons; en canvi el plaer, els plaers, són una altra cosa. Són diversos i estan abans, durant i després de l'orgasme. I tindre relacions eròtiques per a gaudir significa quedar-se satisfet, amb la sensació que allò ha valgut la pena.

I val la pena viure els desitjos aliens en lloc dels nostres?

Existeix un **model sexual hegemònic** que s'apuntala en la pretesa naturalitat dels desitjos i de les relacions amb l'objectiu de perpetuar-se i de convertir-nos en clons sexuals. Aquest model és genitalista i coitocentrista –ja ho hem dit– perquè la penetració és considerada la pràctica més “natural” i més plaent i la resta són coses de xiquets. També continua confonent-se sexualitat i reproducció, especialment en les dones; d'ací l'estigmatització de la masturbació o de l'homosexualitat,

activitats i desitjos que no tenen com a objectiu la procreació. Aquest model és, a més, adultista –les criatures i els ancians no són sexuals– i sexista, ja que els barons poden viure els seus desitjos plenament, però les dones han de dissimular. El model és normalista, ja que les persones discapacitades físiques o psíquiques no tenen o no han de tindre sexualitat. El model és heterosexual, malgrat els avanços legislatius, i matrimonialista, fonamentat en la parella estable i en la fantasia amorosa fusional de les dones.

Aquest model sexual hegemònic que acabem de descriure és molt fort encara, perquè té una llarga història i instàncies molt poderoses que l'apuntalen. Si abans era la religió, ara és el discurs mèdic el que ha substituït el religiós judeocristià en la gestió social dels plaers. Els pecats de l'església són les malalties de la medicina. Per exemple l'homosexualitat fins fa no massa, i actualment la transsexualitat.

I pel que fa a l'excusa darwinista, convé no oblidar que la sexualitat humana és viscuda a través de la cultura; per més que es diga que estem determinats per la naturalesa. L'heterogeneïtat i varietat dels desitjos personals és tan àmplia que, com diu J.A. Marina, la perversitat està a l'abast de tothom, començant pels

doctrinaris. A més, totes les societats limiten –prohibint o regulant– el desenvolupament eròtic i emocional dels seus membres perquè el desig és *perillós*, ja que possibilita relacions no previstes que poden alterar l'ordre –heterosexual i patriarcal, s'entén.

Però desconectar-se del sistema no és tan senzill. Ni per a viure ni per a educar. Vivim en una cultura i això fa impossible una educació asèptica. Podem educar sense massa determinismes ni models tancats, però és inevitable transmetre valors, idees i actituds. Reduir la sexualitat a una qüestió sanitària és amagar la seua complexitat psicològica, cultural, social... perquè en definitiva, la informació pretesament científica acaba sent mecanicista i conservadora perquè no canvia el model afectivo-sexual actual per nous models més igualitaris i plaents.

I mentrestant, les altres instàncies: la televisió, el cinema, els mitjans de comunicació escrits... van fent via. Concretament, les **revistes femenines** per a xiques adolescents no tenen ni idea què és això de la igualtat. Els continguts són els mateixos que als anys 80: bellesa, moda, gent famosa, amor, horòscop, consultoris... però ara s'ha afegit la sexualitat. Els xics no tenen publicacions semblants, tret potser de *FHM*. El

missatge que es desprén és: elles necessiten formar-se i informar-se sobre aquestes qüestions, ells ho saben per naturalesa. L'adolescent triomfadora és la que atrau els xics i l'audàcia sexual és el requisit de la nova dona. La bellesa es presenta com un mitjà per a aconseguir el que realment importa: l'èxit en l'amor. La fantasia romàntica és fonamental per a sostenir la diferència i la dependència de les dones. Els èxits acadèmics, els interessos professionals o al marge dels xics no tenen sentit. Si apareix la paraula escola en algun article és per a recomanar com vestir-se o com despertar l'interès dels xics. ("Técnicas para atraparle el primer día de clase". *SuperPop*).

En la revista *You* (número 60, abril 2002) trobem un article que explica les preguntes que cal fer als xics al principi d'una relació. Les qüestions són aquestes: si ix amb altres xiques, com són els seus amics, si s'ha fet les proves de la sida i què pensa del futur de la relació. L'article deixa clar que les xiques no poden fer aquestes preguntes de manera directa perquè ells s'esglaiarien; per això recomana una sèrie de martingales. Per a la primera: *Espera a tindre un moment tranquil i gasta-li alguna broma sobre la possibilitat que es veja amb altres*. En cas que li proposes anar al cinema, digues-li quelcom com: *bé, si no tens cap compromís amb algu-*

na de les teues admiradores, clar!. Per a la segona pregunta, conèixer els amics, recomana esperar que el xic ens parle de *la matxada de torn d'algun amic* i així comentar-li que no li'n pots donar l'opinió ja que no el coneixes. Pel que fa a la de la sida, cal esperar un ambient relaxat, però mai en el llit ja que *provocaries un tall tan gelat com innecessari*. El consell és: *Comenta-li que et feres la prova amb algunes de les teues amigues i que ho passàreu fatal esperant els resultats. A continuació, com qui no vol la cosa, li preguntes si a ell li ha passat el mateix*. Finalment, per a la qüestió "creus que la nostra relació té futur?": *Pregunta-li entre riures si ets el tipus de xica amb qui compartiria la seua vida... el lògic és que et seguesca la broma i fantasege amb un futur amb tu. Evidentment, això no et dóna cap garantia, però el fet que no t'haja posat mala cara indica que, a més que el xic té sentit de l'humor, la vostra és una relació sòlida*.

Armes de dona, barons amb por al compromís, l'amor per a sempre... el patriarcat en estat pur. L'amor és l'opi de les dones, deia Marina Subirats, i el preu que es pot arribar a pagar per aquesta fantasia és enorme. La tríada Bellesa, Amor i Llar familiar, representa l'ideal romàntic on es materialitza la felicitat. Per a alimentar aquesta fantasia, cal educar les dones per a la sobreempatia,

la sobreafectivitat i la passivitat. Els perills d'aquest ensinistrament són evidents: de tant d'estar al servei de les necessitats alienes, és perd habilitat per a desxifrar les pròpies. En aquest sistema, els barons esdevenen subjectes que desitgen i les dones, satèl·lits del desig alié. A més a més, la prioritització d'allò afectiu, des del qual es construeix la identitat de les dones, provoca la por a la pèrdua, ja que estar sense parella és no ser vàlida com a persona. Si a això li afegim que a les dones no se les anima a desenvolupar-se tot el possible ni a experimentar, el còctel esdevé mortal.

Pel que fa al model sexual que apareix en les revistes de xiques, ja hem comentat que perpetua el model sexual hegemònic: és genitall, coital, heterosexual... Insisteix en el mite de la xica multiorgàsmica, en la màgia de la primera vegada, de l'orgasme a l'uníson... i en la principal preocupació de les xiques: el gaudi d'ells. ("Encén els nou punts màgics de plaer". *Nuevo Vale*).

En la revista *Loka magazine* (núm. 82, 2007) hi ha un article titulat "Sexe i cicle menstrual", signat per Carolina Rojas, llicenciada en Psicologia. Es tracta d'un article a doble pàgina. A l'esquerra, trobem els dibuixos d'un xic i d'una xica despullats i a tot color. Ella apareix semitapada amb

una espècie de calendari-davantall amb el dia 15 en gran i una frase *¡Hoy pillas, campeón!* El mascle musculós semitrempat, que li alça per darrere el davantal, comenta: *Madre mía, la niña bonita. ¡Qué subidón!* L'objectiu de l'article és explicar, a través del cicle menstrual, com afecten les hormones en el desig sexual, amb l'objectiu de potenciar-lo, i per a això, inclou un calendari menstrual que explica els canvis fisiològics, el comportament sexual i les tàctiques sexuals que s'han d'emprar en cada estadi hormonal: regla, màxima excitació, receptivitat i síndrome premenstrual. Llegim les explicacions de l'etapa de màxima excitació.

Cambios fisiológicos: comienza la etapa en la que la concentración de estrógenos está por las nubes. Tu fertilidad ha llegado. Te sientes mazo de atractiva, segura y sexual. ¡Los tíos lo notan al verte!

Comportamiento sexual: Estás que ardes y harías cualquier cosa para liberar toda tu excitación sexual. El "aquí te pillo, aquí te mato" es el lema de esta etapa. Tienes todos los pilotos encendidos y tus sentidos van a explotar. Para conseguirlo, cuidarás tu aspecto al máximo.

Tácticas sexuales: Es el momento de llevar tú las riendas en el sexo. No te cortes y pídele todo lo que te apete-

zca, a él le pondrá mogollón. Utiliza lencería sexy para hacerle un strip-tease de la leche y caldeará el ambiente. Sugerimos que le susurres al oído todo lo que se te pase por la mente. El efecto es inmediato. Colócate encima y termina, a tu ritmo, lo que has empezado.

No puc evitar incloure un paràgraf més, corresponent al comportament sexual durant la fase "Regla":

En esta fase, tu body libera una sustancia, la oxitocina, que hará que te sientas más mimosa que nunca. Tu olfato sexual estará muy sensible para encontrar a un tío y satisfacer tus instintos sexuales. No te olvides de contarle que tienes la regla, un detalle importante.

Les tàctiques sexuals durant l'etapa "Síndrome premenstrual" tampoc tenen desapfitament:

Que se lo curre tu pareja y te quite los dolores con juegos sexuales divertidos. Te olvidarás de ellos cuando a lo tonto, a lo tonto, acabéis practicando sexo tranquilos y relajados. ¿Sabías que el orgasmo ayuda a disminuir tus molestias premenstruales? ¡Tú dirás hasta dónde quieres llegar! Elige, ¿orgasmo o ibuprofeno?

El problema és com arribar a aquest nivell de desimboltura sexual que

es pressuposa en les xiques sense un aprenentatge previ. La relació de les xiques amb el seu cos té a veure amb la bellesa i amb la higiene. Se'ls ha mirat i parlat de totes les parts del seu cos a excepció del seu sexe. Tot el contrari que als xics, que veuen celebrats els seus genitals fins i tot en les ecografies. Els genitals femenins són anatòmicament més inaccessibles, cal un espill i tampoc no està ben vist que unes a d'altres es miren o en parlen. Els primers contactes permesos amb les pròpies vulves o vagines s'estableixen a partir de la regla, generalment quan l'amiga t'ensenya a posar-te el tampó. A part dels mites sobre la brutesa, la mala olor, etc. dels genitals femenins –mai heu sentit allò de l'olor a peix?–, hi ha les dificultats i el desconeixement de l'excitació: lubricació vaginal, erecció del clitoris, augment vaginal... Els missatges que reben les xiques són ambigus: *Sedueix però no molt, insinua't però que no pense que en tens ganes...* El discurs de la sexualitat està íntimament lligat als perills, fonamentalment els embarassos i les mentides dels xics, i a la maternitat, exalçada i convertida en l'objectiu suprem.

Com casa aquesta educació restrictiva amb el model de xica sexual i complaent que transmeten les revistes?

Per fortuna, a l'aula trobem molts tipus de joves que ens aparten les nuvolades amb les seues fantasies. Una de les activitats que els proposa, a partir de Cicle bis (Xavier Duran, ed. 3i4) és imaginar que s'alcen sent de l'altre sexe. En l'obra, a la protagonista, una adolescent anomenada Júlia, se li apareix la fada de la regla de la compresa i li concedeix en desig de canviar de sexe a voluntat tocant-se el clitoris o el gland. Alguns dels xics escriuen:

Si hui m'alçara i fóra una xica, el primer que faria seria mirar-me a l'espill i veure si sóc bonica. Després em miraria el xoxo perquè no n'he vist cap i després em masturbaria, perquè és una cosa nova i perquè l'orgasme d'una xica és més intens. També m'agradaria maquillar-me i comprar-me roba i cosetes així. Finalment, m'agradaria tirar-me a un xicot perquè no sé el que se sent tenint la pirindola dins del xoxo."

M'alçaria i hauria de pensar què em posaria. Provaria moltes coses noves de xiques com tocar-me els pits, maquillar-me, em posaria subjectador i tanga, tindria el pèl llarg, les ungles pintades, aniria als vestidors de dones, aniria amb les amigues... També provaria a tocar-me el cos, aniria a comprar-me roba i un munt de coses que els agrada fer a les xiques per aprendre noves coses i experiències.

es. Veuria com de fàcil és pixar sent una dona, provaria a posar-me un tàmpax...

Quan m'he alçat i m'he adonat que era una dona, he començat a tocar-me tot el cos i em sentia estrany. Tenia els cabells llargs i les mamelles penjant. Quan he decidit vestir-me, no sabia què ficar-me, tot era estret i em marcava el cos, unes faldes que es voria tot des de lluny... Jo preferisc com abans ser un home però si m'haguera de quedar en aquest cos de dona, no estaria a gust, sempre pintada i vestida rara, i tots els xics em mirarien, cosa que no m'agrada. I quan m'arribara la regla, no sabria què fer i em posaria nerviosa.

Les xiques escriuen:

Jo, si hui m'alçara i fóra un xic em quedaria tota ratllada. Seria inclicable!!! No sé, començaria a experimentar coses noves. A fer l'amor per a saber el que senten els xics. No sé, moltes coses noves. Les provaria totes. M'apuntaria al futbol per a jugar amb més xics i fer amics. Aniria a comprar-me roba de xic. Em deixaria el pèl llarg amb una cresta. Jo pense que seria bo que poguérem experimentar els dos sexes, perquè així podríem elegir el que més ens agradara. Encara que crec que això és impossible.

“.. Si tinguera una núvia, no seria una covard amb ella ni jugaria amb els seus sentiments. Jugaria al futbol, em posaria roba fashion però de xic. Encara que fóra xic, ajudaria a netejar a casa. No em pegaria amb cap altre, com fan ells, seria molt afectuós i molt romàntic. En fi, seria un xollo de xic. Igualtat

Si jo fóra xic el primer que faria seria depilar-me, perquè no m'agradaria tindre tans pèls. Després em compraria roba i crec que seria molt pijo. Aniria amb altres xics per a conèixer les coses que els agraden. Lligaria amb una xica per a saber què se sent com a xic. [...] Després també intentaria no fer-me palles, ja que a mi no m'agrada. Crec que és de ser un eixit. Fer l'amor, val, però fer-se palles, per a mi no.

No us sorprenen aquests joves amb ganes d'experimentar? Per fortuna la societat està canviant. Tot i les resistències, el model sexual hegemònic està sent atacat des de molts fronts. I això arriba també a l'aula. Els avanços reproductius (anticoncepció, avortament, tècniques de reproducció assistida...) estan desvinculant la reproducció de la parella i la sexualitat de la reproducció. El matrimoni heterosexual està en crisi i ja no és una necessitat natural. Les famílies reconstituïdes (noves unions després dels divorcis, convivència amb

fills de diferents pares o mares...) són cada vegada més nombroses, i el model de família nuclear clàssic amb papà, mamà i criatures és cada vegada més minoritari. Pel que fa a la sexualitat, hi ha una major llibertat i exigència de satisfacció sexual, cada vegada més un requisit en la parella. Al mateix temps, s'està produint una obertura cap a pràctiques sexuals que abans eren considerades pròpies de perversos o desviats (penetració anal, sexe oral, sadomasoquisme...). El sexe i l'amor estan sent alliberats progressivament del seu constrenyiment al matrimoni i a la reproducció. L'heterosexualitat, i la seua naturalització amb la complementarietat dels sexes, està sent qüestionada. Els canvis legislatius (llei d'identitat de gènere, matrimonis homosexuals, llei de violència gènere, divorcis exprés...) estan restringint el recolzament legal del patriarcat i protegint les minories. El feminisme continua denunciant el patriarcat de coerció, mantingut amb la sanció legal discriminatòria, i el de consentiment, on la igualtat legal amaga una desigualtat manifesta que es disfressa d'elecció personal i de rol “consentit”.

Finalment, els **marginats de la identitat**, homosexuals, transsexuals, intersexuals, moviments *queer*... han començat a curtcircuitar el sistema sexe-gènere i el binomi home-dona

perquè la interpretació de les diferències sexuals no és natural ni immutable, sinó que està construint culturalment. Malgrat que l'anatomia sexual és molt variable, les caselles que se'ns ofereixen només en són dues. Les persones som socialitzades hòmens o dones sense permís però, una vegada fet, cobra carta de naturalesa. Per contra, els transsexuals han de demostrar que són hòmens o dones de debò, han d'explicar per què han triat, han de passar per malalts per poder viure amb els cossos que desitgen, han de... mentre les clíniques d'estètica s'omplien de dones que intenten emmotllar els seus cossos per assemblar-se a la Barbie dels seus somnis (o dels somnis aliens). *El meu nas és meu*, deia Moisès Martínez, *però el meu sexe és de l'estat* i l'estat i l'estament mèdic són els que poden decidir en quina casella em puc col·locar. Els marginats de la identitat denuncien el binarisme, un tipus de violència consentida que s'exerceix perquè ningú es quede a mitges entre els sexes.

Apoc a poc, aquestes mines que anem posant al sistema propicien alguns dels canvis que trobem a l'aula. Per exemple, les mateixes que critiquen la masturbació femenina, afirmen que si tingueren un fill homosexual no passaria res, que l'acceptarien i li donarien suport. Però encara queda

molta feina per fer. La informació per ella mateixa no canvia les relacions. L'educació no és un fet puntual ni la simple xerrada d'especialista, és un camí de llarg recorregut que implica un treball personal a la recerca d'un nou erotisme. I si estem d'acord que educar és incitar a descobrir valors, la sexualitat és un valor i com a tal hem de destacar allò positiu i no sols acostar-nos-hi des dels efectes no desitjats (embarassos, sida, agressions...). Perquè entre el científisme sense ànima que només parla dels perills, i la pornografia emocional de la teleporqueria –amb la seua desfada impúdica d'intimitats– n'hi ha un camí: el de propiciar la reflexió personal i la recerca, no les receptes.

*Sexualitat i diferència: cap a una pedagogia lèsbica i feminista**

Montserrat Rifà Valls

Montserrat Rifà Valls és professora de la Unitat de Didàctica de les Arts Plàstiques de la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Membre del grup de recerca ESBINA - Subjectivitats i entorns educatius contemporanis. Pedagoga i investigadora feminista que desenvolupa el seu treball en el camp de la cultura visual i la construcció de la identitat i la diferència en educació.

* Aquest text ha estat reconstruït a partir de les notes manuscrites que vaig preparar per a la meua intervenció a la taula rodona, no he volgut amagar aquest procés darrera un estil d'escriure acadèmic o enfarfegat.

1. Algunes reflexions sobre el títol per començar

Quan em van convidar a participar en aquesta taula rodona el primer que em vaig preguntar va ser per quina raó ho podien haver fet, i més concretament, quin punt de vista sobre la sexualitat podria compartir amb vosaltres que convidés a deconstruir les sexualitats normatives. Especialment, volia esbrinar quina podria ser la meua contribució en aquesta jornada tenint en compte que en l'articulació de les meves posicionalitats subjectives (Orner, 1999; De Lauretis, 2000a) em defineixo com a universitària, mare, lesbiana i feminista, educadora, sòcia de Ca la Dona i de la Xarxa i investigadora, entre d'altres. Parlant amb la Montse Otero, què és qui em va fer arribar la invitació, vaig proposar aquest títol: "Sexualitat i diferència: cap a una pedagogia lèsbica i feminista". He d'admetre els meus dubtes sobre aquest títol, i encara més després que unes amigues, una parella de lesbianes feministes, en veure la meua participació a la taula, em van plànyer: "La que t'ha tocat", em van dir, abans de saber que el títol l'havia triat jo soleta. Per tant, per evitar malentesos o potser per aclarir-me jo mateixa, desitjaria començar per a explicar-me amb el títol.

SEXE i SEXUALITAT ≠ REPRODUCCIÓ

Ja fa anys que les dones, puntualitzo: les dones feministes, hem deconstruït la relació entre sexe, sexualitat i reproducció. En el cas de les lesbianes això és ben cert. Encara recordo la cara inicial de desconcert de la funcionària del registre civil quan vam voler inscriure la filla que tenim amb la Marta com a filla biològica de les dues. Un cop emplenat el paper –i és que a vegades les lesbianes passem força temps ratllant l'opció reservada al "pare" per a posar-hi "mare"–, la funcionària que s'havia recuperat miraculosament de l'ensurt va respondre sàviament amb un "Això és impossible". Si teniu curiositat sobre com vam viure aquella situació com a lesbianes feministes i la nostra l'experiència durant els primers mesos com a mares de la Jana, podeu llegir-ho a l'article de la Marta que porta per títol: "Lesbiana? Encantada, és un plaer" (Estella, 2008).

Que sexe i sexualitat no és el mateix que reproducció, en el cas de les lesbianes, també ho il·lustra molt bé una de les meves vinyetes preferides del còmic lèsbic *Dikes to Watch Out For* d'Alice Bechdel (1993) que narra com es queden embarassades algunes lesbianes, tot i que a hores d'ara espero ja tenim clar que per ser mare lesbiana no cal haver

parit. Però en el cas que una parella de lesbianes, com les del còmic, desitgi tenir un fill o filla a partir de l'embaràs d'una d'elles, quedar-se embarassada és una qüestió d'estratègia. També ho és per a moltes dones heterosexuals que desitgen viure soles la seva maternitat o que viuen en parella i tracten de quedar-s'hi. La bona planificació és indispensable en aquests casos: mesurar-se la temperatura basal, fer gràfiques per cicles, esbrinar quan es produeix l'ovulació, i fer quadrar la data de la inseminació amb l'agenda de les dues, que ja és una tasca prou complicada (podeu trobar més informació a la *Guia per l'autoinseminació i l'ara volem ser mares?* del Grup de Lesbianes Feministes, 2000 i 2001). L'escena del còmic que vull destacar comença quan la parella de lesbianes rep el semen congelat en una bombona de nitrogen líquid i es preparen per a introduir la xeringa... En tot cas, aquesta escena evidencia que es requereixen també habilitats científiques a més de les de caràcter afectivo-sexual.

I encara que sembla que estigui de moda que les lesbianes es quedin embarassades i que estem vivint un *baby boom* lèsbic, estic d'acord amb les dones que consideren que aquesta maternitat ens converteix en "bones nenes" pel sistema. Històricament, les lesbianes han reivindicat

el dret a no ser mares, com moltes dones que no volen ésser assimilades per un sistema heteropatriarcal que vincula l'experiència del sexe i la sexualitat amb el rol de les dones com a reproductores i cuidadores. Políticament, definir-se com a lesbiana feminista implica construir-se una identitat que ens permet continuar estant deslligades del fet de ser mares.

REPRODUCCIÓ ≠ CURA

La continuïtat entre reproducció i cura és també quelcom construït. M'estalvio aquí de posar exemples coneguts per totes d'homes que no han canviat mai un bolquer o que no passen la pensió dels fills. Però és quelcom que també vivim de forma molt diferent entre les dones, fins i tot aquelles que hem desitjat ser mares; sabem que el treball de cura és costós per a totes i que no estigui reconegut encara ho fa més difícil, ja que, a més d'un context més propici, també es requereixen certs aprenentatges.

LESBIANA ≠ FEMINISTA

Potser perquè he conegut moltes lesbianes i feministes em va costar adonar-me que no hi ha tampoc una correlació entre sentir-se lesbiana i ser feminista. Ho vaig entendre un dia que m'havien convidat a una

taula rodona per parlar d'igualtat en temes de diversitat sexual en un programa d'una ràdio local en motiu d'una proposta d'acció municipal. Hi estava convidada també una mare lesbiana activista que en el seu afany de mostrar fins a quin punt som normals, vaja que som com la resta, es va afanyar a dir que els dissabtes fem el mateix que les famílies heterosexuales: portar el nen a futbol i la nena a dansa. Sembla curiosa aquesta afirmació, si més no ara que a les escoles hi ha força equips de futbol femení i que els nens poden fer dansa sense que això els estigmatitzi. Una feminista no faria una afirmació com aquesta, vaig pensar, al menys sense dubtar del que implica i de com això contribueix encara més a la creació d'espais de la diferència sexual a la infància. La Marta em va ajudar a posar nom a aquesta "opció", són subjectes "heterosexualitzats", em va dir, tot aportant-ne la definició: es tracta d'una mena d'obsessió per demostrar que són com els heterosexuales i per voler-se integrar.

SEXUALITAT = CURA

Quan vaig començar a prendre notes per a aquesta presentació, estava convençuda que calia desmuntar també la correlació entre sexualitat i cura. En canvi, ara penso que m'interessa explorar aquesta relació, potser per a desmitificar-la: no és cert

que el sexe entre lesbianes estigui (només) basat en la cura. O potser és perquè considero que compartir com viuen la sexualitat les lesbianes pot contribuir a generar relacions de cura a la societat i a l'educació, ens fa millors a totes i crea un món afectivament més sostenible i divers.

2. De les autores que llegim i del plaer de la teoria

Sempre que vull parlar d'un tema, acabo descobrint que hi ha una autora que ha escrit abans sobre aquest tema molt millor del que jo podria arribar a dir en tota la meua vida personal i acadèmica. Es tracta de Teresa de Lauretis. En aquest cas concret, he rellegit atentament "Diferencia y indiferencia sexual" (De Lauretis, 2000b), tot i que també hi ha d'altres articles en aquest recull seu que em semblen pertinents per al tema que tractem. En aquest article, De Lauretis explica principalment com la indiferència sexual forma part del discurs de la diferència sexual, atès que per diferència s'entén que "les dones són o volen ser diferents als homes" i per indiferència que "les dones són o volen el mateix que els homes".

LESBIANA ≠ DONA

La part de l'article que més m'interessa comença fent referència a Mo-

nique Wittig i *El cuerpo lesbiano* on el concepte de "lesbiana" s'entén com un subjecte d'un coneixement diferent. Cito textualment a De Lauretis: "La lesbiana, diu Wittig, no és una dona, no és el subjecte social dona, sinó el subjecte d'una "pràctica" cognoscitiva particular que permet rearticular les relacions socials i les condicions mateixes del coneixement des d'una posició excèntrica respecte de la institució de l'heterosexualitat" (2000b: 95). En el seu text, De Lauretis aborda temes tan excitants com les lesbianes i la manifestació de l'escriptura com a una pràctica de la contradicció. Sosté que les lesbianes estem i ens movem ens els intersticis de la representació –i tot i que ella en parla des de la literatura– a mi això em fa pensar en com les icones lèsbiques dels mitjans de comunicació de masses resolen aquesta dificultat o la fan més evident mitjançant la construcció d'estereotips que ens són insatisfactoris.

De Lauretis també planteja la relació entre feminisme i lesbianisme. De fet, exposa que el desig de la dona lesbiana està fora del model de la diferència sexual i dels seus ressorts. I que això està ben exemplificat per les dualitats que defugim: ser dona o home, femení o masculí, *butch* o *femme*, heterosexual o homosexual, etc. I sosté que allò que el lesbianisme aporta al feminisme, és similar a

la contribució que fa Brecht al teatre i a la literatura. Jo inicialment penso que es refereix a les formes d'estranyament del teatre brechtian, però De Lauretis precisa, que es tracta de la reflexió sobre les tecnologies de la representació, de la meta-anàlisi.

En definitiva, De Lauretis es contradiu en exposar la necessitat de contra-imatges per a les lesbianes i fer-ho a través dels exemples de la literatura lèsbica, ja que, de fet, sosté la impossibilitat de la representació de les lesbianes. Diu que atès que encara estem atrapades en la paradoxa de la indiferència sexual i que no som capaces de pensar en les lesbianes i l'homosexualitat –relacions centrades en l'home, la sexualitat dels homes – de forma separada, això ens converteix en subjectes socials invisibles.

3. Implicacions lèsbiques i feministes per a l'educació i la cura

Però què té a veure tot això amb l'educació? Quines són les implicacions del que plantegen De Lauretis i Wittig en la construcció d'una pedagogia lèsbica i feminista? Si bé les publicacions sobre pedagogia feminista són conegudes –una de les meves lectures preferides és la de Luke (1999) que aborda la pedagogia feminista com a una pedagogia

de la vida quotidiana–, no passa el mateix amb les que estan relacionades amb una educació lèsbica, gai o queer que no ho són tant. I no em refereixo a la bibliografia que explica com incorporar l'educació sexual a les escoles sinó la que es proposa transformar globalment l'educació i la institució escolar a través de fer-hi canvis concrets. Un primer repete inicial que qualsevol d'aquestes dues opcions ha d'afrontar, és que segons Foucault (1977) la sexualitat com a discurs es construeix a partir de la *pedagogització* de l'infant que comporta la disciplina del seu cos, la *deserotització* de la infància. En definitiva, hem d'afrontar les dificultats que tenim per pensar en els nens i les nenes com a subjectes sexuals.

En aquest sentit, Britzman (2005) descriu clarament quins són els tres tipus de resistència per a incloure la sexualitat en l'educació:

1. Resistència estructural. Aquesta primera resistència es troba en la base mateixa de l'educació, en el seu disseny i organització com a una forma de violència estructural i en com es construeix el subjecte escolar. En aquesta visió del subjecte que aprèn, històricament, l'educació institucional ha donat prioritat al coneixement científic, ha contribuït a legitimar la separació entre el que és públic i privat, ha promogut el rol del personal docent com a autoritat, etc.

2. Resistència de la naturalesa de la sexualitat en les relacions pedagògiques. Tot i que podem arribar a compartir que les relacions pedagògiques s'assemblen a les relacions amoroses i que fins hi tot el desig en les relacions entre professorat i alumnat ha estat llargament narrat, el paper de la seducció en aquestes relacions continua essent un tema tabú i té un tractament difícil. A més, quan es parla de sexualitat en educació, curiositat i necessitat de control sembla que van de la mà, i per suposat, si tot queda en el pla individual es considera menys "perillós" que si es contempla la sexualitat en la seva dimensió col·lectiva o social.

3. Resistència física o el conflicte interior. Com ens recorda Britzman, Freud ja considerava que la sexualitat és "l'altra" de l'educació, de la curació i dels límits imposats pel coneixement autoritari. Així doncs, si finalment som capaços i capaces de qualsevol cosa i la sexualitat es contempla en la seva amplitud i ambigüetat, llavors se'ns planteja la dificultat de com es podria transformar en coneixement, de com es podria ensenyar.

D'aquestes tres resistències, crec que la primera és la que representa l'obstacle més gran per als educadors i educadores a l'escola. Aquesta resistència també es pot veure re-

flectida en una segona vinyeta d'Alice Bechdel (2000), on aquesta vegada, les dues mares que conformen una família lèsbica i interracial, després de superar amb èxit el procés d'inseminació, es plantegen la dimensió de la criança i l'educació. Aquesta segona vinyeta narra la visita de les dues mares a l'escola del seu fill i l'entrevista que mantenen amb la mestra que s'hi acaba d'incorporar. Les preguntes que les lesbianes podem fer a l'institució escolar poden ser molt incòmodes, tant com l'interrogatori que les dues mares formulen a la mestra novell: "Sembles una professora novell" –li diuen–, "Ens pots explicar quina experiència tens de treball amb famílies gais i lesbianes i interracials. Com defineixes la família en el currículum? Com resols el tema del dia de la mare i el dia del pare? Fas servir llibres que reflecteixen la perspectiva multicultural? Quines són les teves tècniques per afrontar els insults homòfobs i racistes?" La resposta de la mestra és prou significativa: "Hum... això no ho vaig estudiar a la meua formació. Heu dit que les dues sou els pares d'en Rafel, les dues? Definitivament, això no ho vàrem veure a les classes de Biologia 101."

Malauradament, com a lesbiana feminista i com a mare, també he pogut experimentar aquestes resistències en la pròpia pell. Així doncs, ja

ens ha passat diverses vegades que en contextos educatius i de salut, una professional s'adreça a la nostra filla Jana, per dir-li: "Quan arribis a casa els "papis" t'ensenyaran com va, o quan arribis a casa ensenyen tal cosa als teus "papis". En aquesta escena, que no és de ficció i que ens ha succeït diverses vegades, hi som presents les dues mares, i per tant, la invisibilitat de les lesbianes com a subjectes socials de la qual parla De Lauretis es fa força evident. En aquests casos, la Jana que ara té tres anys ho acostuma a resoldre dient: "Però és que jo tinc mamis", tot i que no sempre es produeix una reacció per part de la persona que ha iniciat la conversa.

Un exemple oposat a aquest que resumeix com la diversitat sexual pot transformar les percepcions socials i les pràctiques educatives el vàrem viure a l'escola bressol de la Jana. Quan la Jana tenia cinc mesos va començar a anar a escola, llavors, des del mes de gener i fins que va acabar aquell primer curs, la mestra novell –amb un perfil oposat al de la mestra de l'Alice Bechdel– va estar tapant amb típlex l'espai de la llibreta informativa on hi posa "comentaris dels pares", per a escriure-hi diàriament a sobre amb bolígraf "comentaris de la família". Al curs vinent, les llibretes ja venien editades amb aquest canvi, estalviant així la feina a

la mestra que s'havia solidaritzat en la dura tasca de modificar formularis i documents a que estem acostumades les lesbianes.

4. La sexualitat com “un projecte de tota la vida”

Per anar acabant, voldria recuperar una frase de Britzman (2005) que considera que cal pensar la sexualitat com a “un projecte de tota la vida, de cura d'un mateix”, en un sentit foucaultí. La sexualitat no és allò que només afecta a unes quantes persones adultes autoritzades, comença amb la infància i l'adolescència i es prolonga fins a la vellesa. La sexualitat, afirma, és un dret humà i per tant, té el seu paper en l'educació, ja que permet generar espais de llibertat, que encara que contradictoris, són plens de desitjos.

Si volem articular una possible pedagogia lèsbica i feminista podem:

- Plantejar la complexitat, la reflexió i situar els afectes i sexualitats diverses en el centre del currículum i la pràctica educativa.
- Trencar amb els límits forts, de tipus organitzatiu i institucional a l'escola, i també amb els límits forts que imposen al coneixement que s'aprèn i s'ensenya a l'aula.

- Prendre consciència de les micropolítiques de la identitat i la diversitat sexual i de les formes de relació.
- Promoure la creació de límits febles, que esborrin les fronteres entre els cossos, les identitats, les sexualitats i els coneixements.
- Reivindicar l'aprenentatge de coneixements més lligats a la vida quotidiana de les persones i les seves vides, biografies i desitjos.
- Canviar la gestió del temps i dels espais perquè esdevinguin més fluidos.
- Treballar amb altres formes de representació, qüestionant les tecnologies i mitjans de representació hegemònics i substituir-les per opcions que permetin visualitzar la diversitat.
- Comprendre el currículum com a un espai on dialoguen els desitjos, les sexualitats, els cossos i les identitats diverses.
- Desplaçar-nos dels marges cap al centre, per a col·locar-hi les identitats subalternes: les històries de vida de dones, infants, gent gran, lesbianes, immigrants...

En definitiva, només es tracta d'acceptar que aprendre i l'aprenentatge poden estar lligats amb el plaer, i que com diu Britzman (2005), els infants també poden ser “investigadors del sexe”, tal com narren les imatges de la fotografia americana Sally Mann (1993), que han estat projectades durant aquesta presentació.

Bibliografia

- Bechdel, A. (1993). *Spawn of Dikes to Watch Out For*. N. 5. USA: Firebrand Books.
- Bechdel, A. (2000). *Post-Dykes to Watch Out For*. N. 9. USA: Firebrand Books.
- Britzman, D. (2005). “Educación precoz”. A Talburt, S. i Steinberg, S. R. (Eds.). *Pensando queer. Sexualidad, cultura y educación*. Barcelona, Graó, 51-75.
- De Lauretis, T. (2000a). “Sujetos excéntricos”. A *Diferencias. Etapas de un camino a través del feminismo*. Cuadernos Inacabados, 35. Madrid: horas y HORAS, 111-152.
- De Lauretis, T. (2000b). “Diferencia e indiferencia sexual”. A *Diferencias. Etapas de un camino a través del feminismo*, 79-110.
- Estella, M. (2008). “Lesbiana? Encantada, és un plaer”. A Rodríguez, E. i Pujol, J. (coords.). *Dels drets a les llibertats. Una història política de l'alliberament GLT a Catalunya (FAGC 1986-2006)*. Barcelona: Virus editorial, 73-81.
- Foucault, M. (1977). *Historia de la sexualidad. 1. La voluntad de saber*. México: Siglo veintiuno editores.
- Grup de Lesbianes Feministes (2000). *Guia per a l'autoinseminació*. Barcelona: GLF de Ca la Dona i Regidoria de drets civils de l'ajuntament.
- Grup de Lesbianes Feministes (2001). *I ara vo-*

lem ser mares? Publicació de les actes de la jornada celebrada a Barcelona: GLF de Ca la Dona, ICD i Ajuntament de Barcelona.

Luke, C. (1999) (Comp.). *Feminismos y pedagogías en la vida cotidiana*. Madrid: Morata.

Mann, S. (1993). *Immediate Family*. Nova York: Phaidon Press.

Orner, M. (1999). “Interrumpiendo los llamados para una voz de el y la estudiante en la educación ‘liberadora’. Una perspectiva postestructuralista feminista”. En M. Belausteguigoitia y A. Mingo (Eds.). *Géneros prófugos. Feminismo y Educación*. México: UNAM-Paidós, 117-133.

Tot experimentant la transgressió

Encarna Sanahuja Yll

Professora titular de Prehistòria a la Universitat Autònoma de Barcelona, on dono les assignatures de *Prehistòria i Arqueologia de les dones*. Les meves excavacions, investigacions i publicacions s'han centrat principalment a l'Edat del Bronze mediterrània, en especial al Sud-est peninsular i a les Illes Balears. Des de 1975 he estat relacionada activament amb el moviment feminista català i des de 1987 fins el 2002 vaig formar part del *Centre Duoda* de la UB, on vaig coordinar el primer *Màster sobre Estudis de les Dones* i vaig impartir l'assignatura *Sexuar el pasado*. També he col·laborat en el *Màster sobre Violència domèstica* organitzat per Tamaia i el Departament de Psicologia Social de la UAB. Des de fa dos anys dono classes de *Teoria feminista al Màster Oficial en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania* impulsat per l'*Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (IIEDG)*. Els meus dos últims llibres publicats per la Ed. Icaria, *Cuerpos sexuados, objetos y Prehistoria* (2002) i *La cotidianeidad en la Prehistoria* constitueixen una eina útil per a qui tingui interès en el tema de l'Arqueologia de les dones.

Donna Haraway (1995) considera que la ciència produeix allò que intenta descobrir i el cas del sexe en constitueix un exemple paradigmàtic. Després de molt temps de creure que el cromosoma Y era responsable de la masculinitat fisiològica, va poder observar-se que alguns individus masculins presentaven un cariotip XX i que individus femelles eren de cariotip XY. L'atenció es va centrar llavors en un antigen del cromosoma Y, l'antigen HY. Una vegada més, tot un seguit de contraexemples van invalidar el seu paper discriminador en la diferenciació sexual. Finalment, els estudis es van referir a dos gens (ZFY i SRY), el paper dels quals es va relativitzar més tard. El cervell també ha estat protagonista del debat entre els científics i les científiques, que utilitzen la retòrica de la visibilitat per parlar de diferències cerebrals lligades al sexe, malgrat que les relacions entre gènere, funcions cerebrals i anatomia són difícils de veure i d'interpretar. Avui les protagonistes han passat a ser les hormones sexuals. De moment, no hi ha quòrum per a cap d'aquestes hipòtesis (Fausto-Sterling 2006)

Aquests fracassos incideixen de dues maneres: o la genètica no s'ha desenvolupat prou i més endavant es trobarà el veritable discriminador sexual o el que es percep com a sexe no és més que un conjunt de factors que ac-

tuen de manera coordinada i es regulen mútuament. És a dir, la genètica s'entossudeix a trobar la font d'una diferència biològica que només és significativa en les nostres representacions socials. Etiquetar algú com a home o dona es una decisió social. Per tant, la classificació binària del sexe no és evident ni indispensable ni justificada per la biologia. És la concepció del gènere i no la ciència qui pot definir el nostre sexe.

Un exemple interessant és el de les Olimpíades. En època grega els atletes anaven nus perquè cap dona podia ser atleta. En el any 404 a.n.e., una dona es va fer passar per entrenador i des d'aquell moment també es va obligar els entrenadors a despullar-se.

A la segona mitat del segle XX, concretament el 1968, les atletes que participaven als Jocs Olímpics de Mèxic havien de passar un examen físic. Moltes es van retirar. El 1972, a Munich, en haver-se fet accessible la cirurgia dels genitals, es va demanar una anàlisi cromosòmica. La polaca Eva Klobukowska, que havia passat l'examen físic va ser vetada perquè tenia un cromosoma Y. Se li van retirar totes les medalles i curiosament dos anys després va donar llum un nen.

A Seul, el 1988, María Patiño, millor vallista espanyola va oblidar el certifi-

cat mèdic. El centre de control de feminitat li va raspar unas cuantes cèl·lules de la cara interna de la galta. Tenia un cromosoma Y i els llavis vulvars amagaven uns testicles. Segons la definició del COI, Patiño no era una dona. Li van retirar els títols, la llicència federativa i la beca que tenia i el seu company la va abandonar.

A Beijing 2008, les atletes de trets masculins podien ser declarades "sospitoses" i passar el "test de la feminitat". Aquesta decisió és, sens dubte, humiliant per a les dones i, sobretot, per a les dones masculines o aquelles que no són "suficientment" femenines dintre dels estàndards culturals. A més, els resultats del "test" exclouen les persones intersexuals de participar en competicions esportives, criminalitzant-les immediatament. De passada, la famosa prova de la feminitat reafirma el binomi de sexe i pressuposa que els "bio-homes" tenen majors condicions físiques que les "bio-dones".

El cas més recent és el de la corredora índia Santhi Soundarajan, a qui se li va treure la medalla de plata guanyada als Jocs Asiàtics del 2006 a Qatar. Les proves de verificació de gènere van indicar que "no posseïa les característiques sexuals d'una dona". El setembre del 2007, Santhi va intentar suïcidar-se.

Tot això no vol dir, que les dones o les que ens sentim dones deixem de ser les protagonistes del feminisme. Perquè, com que es tracta d'una classificació social que ha implicat una situació de segon ordre per a les dones, hem lluitat primer per abolir unes lleis que ens discriminaven i després hem reflexionat de manera subjectiva què és el que significa per a cada una de nosaltres ser dona.

Fausto-Sterling (1993), biòloga americana, exposa que en la naturalesa existeixen gradacions entre home i dona. Es tracta dels cossos intersexuals, barreja de mascle i femella, els denominats hermafrodites, que classifica en tres categories *-herms, ferms i merms*. Cadascuna d'aquestes categories és complexa, ja que el percentatge de característiques de mascle i femella pot variar enormement entre els membres d'aquests tres últims grups, però la citada biòloga suggereix que aquestes tres categories haurien de ser considerades sexes addicionals.

La teoria de la performativitat de Butler ha calat també en el nostre feminisme, així com certs textos de la filòsofa Beatriz Preciado i els estudis de la masculinitat i concretament de la masculinitat femenina, l'últim llibre de Judith Halberstam.

La performativitat implica que les paraules poden tenir un poder instaurador, poden crear la situació que nomenen, sobretot, a mesura que es repeteixen i es sedimenten en el nostre interior. Quan neix una criatura i es diu “és nen” o “és nena”, exclusivament per la diferència dels genitals, es crea la realitat nen o nena que, a partir d'aquí, assumirà els rols esperats socialment sempre i quan no sorgeixi algun element que ho alteri. Així es legitima el rebuig cap el/la diferent establint unilateralment el que és normal i anormal pel que fa al sexe-gènere. Es justifiquen els intents de controlar, reprimir, eliminar i limitar aquells cossos diferents que alteren el que s'ha conceptualitzat com a normal. No es tracta de negar que existeixen diferències biològiques, però sí que aquestes participin en la definició d'una categorització social. Per què no s'utilitza el color dels ulls, el tenir molt o poc cabell, la forma del nas, l'altura o la relació entre els índexs de les extremitats? Aquest últim cas ha estat documentat en un grup neolític prehistòric centreeuropeu en relació a la divisió del treball (Peyre, Wiels i Fonton 1991).

En una paraula, el poder crea el gènere que, a la seva vegada, crea el sexe. De totes maneres, el que importa en la vida quotidiana és el gènere que s'executa, sense prendre en

consideració el que existeix sota la roba. Seria, per tant, l'hora d'apartar l'atenció dels genitals.

Evidentment la nostra societat està encara lluny d'això, és a dir de l'acceptació de la diversitat dels sexes-gèneres humans. I penso que ha arribat el moment d'establir polítiques d'aliança amb tots aquells grups –intersexuals, transexuals, trangènere, gays i lesbianes– que, com nosaltres les feministes, tant lesbianes com heterosexuals, lluiten contra un dels pilars bàsic del patriarcat que Adrienne Rich va nomenar “la institució de la heterosexualitat obligatòria”. Per tant, un dels reptes del feminisme actual és el de repensar la corporalitat.

Bibliografia

Butler, Judith (2001) *El género en disputa. El feminismo y la subversión de la identidad*. Ed Paidós, Barcelona.

Butler, Judith (2006) *Deshacer el género*. Ed Paidós, Barcelona.

Fausto-Sterling, Anne (1993), “The five sexes. Why Male and Female are not enough”, *The Sciences*, Marzo-Abril.

Fausto-Sterling, Anne (2006) *Cuerpos sexuales. La política de género y la construcción de la sexualidad*. Ed. Melusina, Barcelona.

Halberstam, Judith (2008) *Masculinidad Femenina*. Ed. Egales, Barcelona-Madrid.

Haraway, Donna (1995) *Ciencia, cyborgs y mujeres: la reinvención de la naturaleza*. Ed. Cátedra, Madrid.

Peyre, E., Wiels, J. y Fonton, M. (1991) “Sexe biologique et sexe social”. En Hurtig, M.C., Kail, M. y Rouch, H. (eds.) *Sexe et genre. De la hiérarchie entre les sexes*. Éditions du CNRS, Paris.

*Despatologitzar les
identitats trans. Trencant
amb el paradigma de
l'heterosexualitat
obligatòria des del
moviment transsexual,
transgènere i intersex*

Sandra Fernández Garrido

Sandra Fernández Garrido és llicenciada en Biologia per la Universitat Complutense de Madrid. Ha estat membre del col·lectiu *rqtr* (2001-07) de la mateixa Universitat i del Bloque Alternativo por la Liberación Sexual (2006-08), els objectius del qual eren la denúncia de la mercantilització de l'Orgull LGTB així com de la creixent despolitització del moviment.

Actualment, forma part de La Acera del Frente, grup no identitari que sorgeix entorn del projecte de okupació de l'Espai Polivalent Autogestionat Patio Maravillas a Madrid durant el juliol de 2007, espai que a data d'avui resisteix davant una ordre judicial de desallotjament. A més de la transversalització de les lluites LGBTQ dintre dels moviments socials, La Acera del Frente concentra una forta càrrega del seu activisme en la lluita per la despatologització de les identitats trans.

Suggerixo que percebem els transsexuals no com a una classe ni un problemàtic tercer gènere, sinó com a un gènere literari, un conjunt de textos corporis el potencial dels quals per a assolir una ruptura productiva de les sexualitats estructurades i espectres del desig està pendent d'anàlisi.

Sandy Staton, L'imperi contraataca. Un manifest posttranssexual, 1991.

Si es tractés de classificar els gèneres literaris per ordre de perillositat, l'autobiografia assoliria un bon lloc en aquest acudit (naturalment gratuït). Carregada amb totes les tares possibles revela una rigidesa molt difosa que prové del desig de mantenir a ratlla els fantasmes del passat, de seleccionar-los en funció del seu grau d'exotisme o de la seva respectabilitat, en suma, de conservar-los més o menys conscientment, en estat fantasmal, i, per tot això, de passar de llarg per la literatura, que odia els cadafals.

Raphaëlle Rérolle, Le Monde des Livres, 2004.

El que sempre em xoca d'aquest tipus de generalitzacions és que es pressuposa que "qüestionar" significa "desacreditar" (en comptes de, per exemple, "revitalitzar") i que mai no se li dona joc intel·lectual a

l'estatus de la pregunta mateixa.(...) No estem paralitzats per un tipus de compulsió moral que ens impedeix qüestionar els termes, arriscar-nos a viure els termes que seguim qüestionant?

Judith Butler, Desfer el gènere, 2004.

Introducció

El present article té com a objectiu central abordar la psiquiatriització de la transsexualitat dintre del panorama sanitari i legislatiu de l'Estat Espanyol i donar una visió del moviment pro-despatologització, oposat a aquesta lògica. Per aquesta raó he volgut començar amb una suggeridora cita de la nord-americana Sandy Stone en la qual ens acosta cap a una definició de la transsexualitat que allunya el nostre imaginari de l'habitual representació d'homes i dones naixent en cossos equivocats. Una manera de resistir a la imposició de les lògiques que ens vénen donades des de l'àmbit jurídic i mèdic és atrevir-nos a qüestionar els termes a través dels quals el debat ha quedat configurat per a obrir-lo així a l'acció d'altre lèxic. Descentrar la transsexualitat del seu relat a través de les cirurgies, les hormones, els manuals o les lleis ens dona l'opunitat d'abandonar les tesis sobre

la seva naturalesa i començar a interrogar l'ordre sociohistòric en el qual és compresa i regulada quan el propòsit és entendre com la transsexualitat ha estat conduïda, de la mà d'unes altres pràctiques i identitats no normatives, al domini de la psicopatologia. Crec que un projecte emancipador que pretengui acceptar el repte d'aportar una visió que sigui transformadora, capaç d'incidir també sobre el nivell d'habitabilitat de les vides trans, necessita recuperrar narratives pròpies que permetin concedir un lloc a la complexitat i la contradicció dintre de les nostres vides en comptes de suprimir ambdues en nom de la coherència i la unitat autobiogràfica que satisfà l'història tant com danya les històries concretes de vida. Si és veritat, com advertia Raphaëlle Rérolle, que l'ordre de complexitat al que pertanyen les autobiografies acaba per convertir-les en perilloses: perilloses per a què o qui, s'hauria de preguntar.

El suggeriment de Staton pretén ser una invitació a començar omplint l'imaginari sobre les identitats trans de cossos que són, naturalment, llocs de producció de significats. Significats que s'inscriuen en gramàtiques culturals que intenten desxifrar-los. Significats que, en el seu intent de descodificació, són poderosos: generen moments de ruptura amb els règims que regulen la sexualitat i el

desig. Heus aquí una primera representació dels cossos trans.

La psiquiatria desxifra el gènere i la sexualitat des de la seva funció de regular les fronteres de la normalitat. Encara que ho intenta en el llenguatge dels criteris diagnòstics, una explicació en perspectiva històrica ens permetria incorporar nous termes per a parlar dels trastorns mentals que apareixen en els manuals de referència. Nous, no per inventats sinó per traslladats, gairebé en acte d'heretgia, allí on van ser exclosos. Parlem de la societat de mercat, el desenvolupament del capitalisme o fins i tot, si es prefereix la concreció que implica reduir però exemplificar, la indústria de les farmacèutiques. Una bona manera de començar introduint el DSM-TR (Manual Diagnòstic i Estadístic de Malalties Mentals de l'Associació de Psiquiatria Americana) és apuntar com en el curs de les tres revisions que ha sofert entre 1952 i 1994 ha anat tenint lloc un increment progressiu de les categories diagnòstiques al mateix temps que una disminució del llinar de diagnòstic. La medicalització i, en concret, la psiquiatriització de la vida en general ha anat de bracet d'un procés de descontextualització dels malestars de l'individu, on la funció diagnòstica ha jugat massa vegades el paper de transferir a la causalitat individual conflictes relacionats amb

la vida comunitària i les situacions de desarrelament personal i social.

Per a continuar apuntant l'ordre sota el qual la psiquiatria es converteix en dispositiu de regulació de les identitats necessitem rescatar un concepte vertebrador del pensament de la teòrica del feminisme lesbiana, Monique Wittig: "el pensament heterocentrat". Amb ell es referia al conglomerat de ciències i disciplines que, caracteritzades per la necessitat de crear un "un altre" diferent, s'han basat en les categories històricament qüestionades pel feminisme, tals com dona o home. Es tracta del conjunt de ciències que han operat al servei de la institucionalització de l'heterosexualitat, aquesta versió del seu funcionament que remet a les maneres en les quals s'imposa com a destí inescrutable de la vida de les dones -i de qui no són dones-. Malgrat que el feminisme lesbiana revolucionés les pròpies files del feminisme heterosexual, l'heterosexualitat, tal com denunciés Wittig a la fi dels vuitanta, continua sent avui dia aquesta institució de la qual "ni es parla ni s'escriu" que segueix assentant les bases del contracte social.

En realitat, en il·luminar l'heterosexualitat obligatòria com a categoria de pensament introduïm per al domini de la psiquiatria allò que el propi feminisme va trigar a acceptar

i que, segons per a qui, encara continua sent la pedra amb la qual no deixaran d'ensopegar-se. Però és això el que ens acosta a la pregunta que va sorgir a partir de la cita de Rérolle sobre per a què o per a qui resulten perilloses les històries de vida. Una psiquiatria que reproduïx l'heterosexualitat com a norma requereix d'uns gèneres femenins i masculins genuïns i estables que bé podrien trobar en les biografies personals autèntics barrancs pels quals precipitar els criteris diagnòstics.

Però no tot està perdut. Per a qui desitgi recollir la part encoratjadora de les dificultats del feminisme amb l'heterosexualitat obligatòria, i per si trobés reflex en el camp de la psiquiatria, podem afegir que són precisament els plantejaments crítics sobre el gènere, en particular els del feminisme lesbiana i el feminisme negre, els quals han procurat un punt d'inflexió en el pensament feminista que ha funcionat per a motivar desenvolupaments posteriors. Una demostració que el sentit de la crítica pot ser, com reflecteix Judith Butler a l'última cita, "revitalitzador".

1. Una visió del moviment trans pro-despatologització a l'Estat Espanyol

Crec que no afegim res de nou si afirmem que en el si del moviment

transsexual existeix actualment una ruptura respecte al posicionament entorn de la conveniència de la despatologització pública de les identitats trans. I voldria insistir en això de la "conveniència" i en l'adjectiu de "pública", perquè en cas contrari podria semblar que l'eix que impedeix una articulació més unànime de les demandes trans és el posicionament a favor o en contra de la consideració de la transsexualitat com a una malaltia. Deixant de costat, de moment, a qui realment així ho ha cregut, la major part dels col·lectius que han expressat explícita o tàcitament tals arguments s'han basat en la idea que una defensa de la transsexualitat que s'allunyi de la seva conceptualització com a malaltia impediria l'accés a la cobertura sanitària. D'aquesta manera, el que es qüestiona és la conveniència d'adoptar públicament una postura des de la qual es tem que la transsexualitat pugui quedar situada a l'altura d'un caprici i aixecar així el tipus d'objeccions que impedirien l'avanç dels drets sanitaris per mitjà de l'atenció pública.

Per "patologització" entenem la reducció d'un conflicte social (en aquest cas enfront de les normes de gènere) a una causalitat individual, de manera que el que és una relació social queda aïllat en la dimensió psíquica de l'individu. Es creen així les condicions de possibilitat perquè

les identitats no normatives, això és, aquelles que manifesten públicament el conflicte que es produeix en un sistema coercitiu respecte a les normes de gènere que els subjectes poden i han d'adoptar, siguin reabsorbides com a "identitats patològiques". L'entrada a l'espai públic passa per aquesta transformació discursiva del que discuteix la norma (la diversitat que destaca els límits del sistema) al que la reforça (la patologia que permet segellar i tornar als mateixos límits) i aquesta transformació es converteix en el preu a pagar del que no sembla haver manera d'escapar. Des de les perspectives pro-despatologització tractem de denunciar aquesta aparent confusió d'identitats no normatives amb identitats patològiques com a una operació del poder que té un fort component sobre les vides trans.

El moviment pro-despatologització ha tingut més adeptxs a altres països que a l'Estat Espanyol però existir existeix i voldria proposar una lectura diferenciant dos moments que ens ajudin a comprendre les seves repercussions tant presents com futures. Aquests dos moments es corresponen amb dos estats del discurs que se solapen tant cronològicament com pel que fa a alguns dels actors i actores que identifiquem en cadascun d'ells:

A) Un primer moment, és el que podem identificar entorn de les demandes dels col·lectius transsexuals i LGTB que persegueixen l'accés a la cobertura sanitària per al "tractament de la transsexualitat". Es tracta d'una etapa en la qual es va construint la interlocució amb les administracions públiques sota el paradigma de la malaltia. S'insisteix també en la importància de treballar en la prevenció de la transfòbia. Al compromís del Partit Socialista l'any 2004 s'arriba des d'aquí. Les negociacions entorn de la Llei d'Identitat de Gènere se sostenen sota aquest mateix marc interpretatiu. Les demandes entorn de Sanitat, es construeixen sota la mateixa representació juntament amb la premissa que qüestionar l'estatut de malaltia equival a renunciar a la cobertura per la Sanitat Pública.

B) Podem parlar d'un segon moment per a nomenar la constitució de les demandes trans entorn d'una sèrie de canvis:

1. En primer lloc, l'aparició d'un discurs públic obertament posicionat entorn de la despsiquiatrització de les identitats trans. L'any 2006, sorgeix a Barcelona Guerrilla Travolaka com a primer col·lectiu constituït entorn de la lluita per la despsiquiatrització. Hi ha ressó a diferents ciutats. Al mateix temps comença a formar-se

una xarxa internacional amb la participació de grups de París, Marsella, Brussel·les, Lisboa, Porto, Roma i Atenes. La primera manifestació per la lluita transsexual, transgènere i intersex, de caire despatologitzador, va tenir lloc el 4 d'octubre de 2007 celebrant-se de manera coordinada a París, Barcelona i Madrid. El dia 11 d'octubre de 2008 es repeteix la convocatòria, estenent-se aquesta vegada a les ciutats de Brussel·les, Lisboa, Bilbo, Donosti, Gasteiz i Saragossa. El lema que es va fer sentir a totes elles va ser unànime: "Ni dones ni homes: els binarismes ens emmalalteixen". A nivell internacional existeix una coordinació per a la retirada del diagnòstic de trastorn d'identitat de gènere del DSM-IV i la CIE-10.

2. En segon lloc, en matèria de sanitat es renuncia al llenguatge de "tractament dels trastorns d'identitat" per a passar a parlar de l'accés als drets sanitaris. L'any 2007, es constitueix la Plataforma per a la Inclusió dels Drets Sanitaris de les Persones Transsexuals en el Sistema Nacional de Salut. Es va tractar d'una iniciativa de curta durada constituïda per diferents col·lectius per a impulsar la incorporació de l'atenció de proximitat, i no només de les operacions de canvi de sexe, en el Catàleg General de Prestacions de la Seguretat Social, denunciant l'incompliment

electoral que protagonitzava llavors el partit socialista.

3. En tercer lloc, la construcció de les demandes de Sanitat sobre la base de l'actuació del Sistema Sanitari per a garantir la salut i no únicament en supòsits de malaltia. Basant-nos en la definició aportada per l'Organització Mundial de la Salut es reclama que la salut és un fenomen més complex que l'absència de malaltia i que el Sistema Sanitari intervé adequadament en supòsits allunyats de tal concepte com és el cas de l'embaràs. La intervenció del sistema sanitari en les situacions en les quals és requerida per la persona es fonamenta en la contribució al benestar físic, psíquic i social en situacions de violència social (transfòbia) derivades de la coerció a manifestar la identitat dintre de les categories de gènere normatives. Que es tracti d'un tipus de violència social, que no té una causa orgànica en l'individu, no significa que deixi de ser una violència real amb efectes reals en les vides de les persones trans.

4. En quart lloc, la manifestació de demandes entorn de la paralització de les cirurgies a bebès intersex. La violència a la qual són sotmeses les persones intersexuals no troba representació dintre del discurs transsexual. A l'Estat Espanyol, al contrari que a països de Llatinoamèrica, no

existeix una organització pública de les persones intersex, pel que les demandes entorn del cessament dels tractaments de cirurgia no troben un punt d'articulació.

Aquests dos moments discursius proposats coexisteixen a l'actualitat. La inflexió en la qual ens trobem té a veure amb l'oscil·lació entre quedar-nos o sortir del dilema que podríem denominar "Sanitat per a enfermxxs o renunciem a Sanitat". Sembla que tot es configura de manera que si afirmem que mai es va tractar d'una malaltia hem de renunciar a la cobertura sanitària pública i si volem la cobertura sanitària caldrà reforçar la presentació com a "malaltxs" davant dels poders públics i de la societat. El dilema és irresoluble i una està destinada a triar i per tant oscil·lar entre les úniques dues opcions possibles mentre no atenguem a la lògica que ho sosté. Aquesta, consisteix a donar per sentat que la cobertura pública per la Seguretat Social respon únicament als casos de malaltia. La qual cosa per les raons ja recollides hem vist que manca de fonament però que, no obstant això, el sector LGTB oficialista no dona el pas de defensar.

2. La patologització de la transsexualitat des de l'àmbit mèdic: de què parlar quan no podem/sabem/volem parlar de transfòbia

El mateix dilema que tanca certs sectors del moviment LGTB podria traslladar-se a una part de l'àmbit mèdic la intervenció del qual s'orienta al "tractament de la transsexualitat", freqüentment, des de les denominades "Unitats de Trastorns de la Identitat de Gènere". L'actuació des d'aquestes unitats respon al paradigma de la malaltia al marge del grau de veritat o falsedat que, per a les i els propis professionals, aquesta afirmació contingui.

Un dels arguments als quals es recorre per a tancar el debat sobre la patologització que actuen les categories mèdiques consisteix a assenyalar que la transsexualitat no és una malaltia sinó un trastorn, on "trastorn" es referiria a la traducció mal adoptada a partir del terme anglosaxó "disorder", la definició del qual no tindria el tipus de connotacions patològiques que aquí es debaten. Crec que el diccionari i els seus anàlegs d'autoritat lingüística (vegi's el CIE-10 o el DSM-IV), dels quals manllevem les definicions, realitzen escasses aportacions per a comprendre el conjunt de significats que l'ús del terme posa en circulació i reproduceix. La qual cosa no signi-

fica que anem a perdre l'oportunitat de llegir-lo.

En un article publicat per diverses/os professionals mèdics de referència a l'Estat Espanyol, trobem la següent cita sota l'epígraf titulat "La transsexualitat: una condició, un trastorn, una malaltia?":

La transsexualitat, igual que la majoria d'entitats abordades per la psiquiatria tals com la fòbia social, l'insomni, els trastorns d'adaptació o els trastorns de personalitat, encara que pertanyen a l'àmbit de la psiquiatria no són catalogades a priori com a malalties, però sí com a trastorns (...). El terme trastorn, utilitzat en els dos sistemes de classificacions vigents a l'actualitat i de major impacte, la CIE-10 i la DSM-IV TR, encara que no especifica adequadament els límits del concepte "trastorn mental" ni engloba totes les possibilitats, és útil i ha permès prendre decisions sobre alteracions i situar-les entre la normalitat i la patologia. Es pot dir que en pràcticament tots els casos, en major o menor grau, la transsexualitat, prèviament a la reassignació sexual, per se provoca sofriment significatiu, i dificulta el funcionament de qui ho pateix en la majoria d'àrees de la seva vida, tant laboral, social familiar o de parella.

El "trastorn" -mental- ve a nomenar un sofriment significatiu a la vida de

la persona que és també causa d'un desavantatge social important. Gens aparentment patologitzant si perdem de vista que a través del text mèdic una operació està tenint lloc: la substitució del terme transfòbia per transsexualitat. Contràriament al que suggereix la lectura del text, succeeix que la causa del sofriment no és la transsexualitat sinó la violència social que s'exerceix sobre qui no s'ajusta al binomi home/dona. Per aquesta raó comencem denunciant el caràcter patologitzant del terme.

M'agradaria pensar que si escrivís-sim aquí que "l'homosexualitat per se provoca un sofriment significatiu i dificulta la vida de qui la pateix en la majoria d'àrees de la seva vida", el caràcter homofòbic de tal afirmació saltaria a la vista sense necessitat de ser explicat. No obstant això, més enllà del desitjable, una lectura als criteris diagnòstics del DSM-IV demostra que la realitat no podria trobar-se més lluny de les visions crítiques del gènere ni més a prop de les que reproduïxen indistintament l'homofòbia, el sexisme i la transfòbia sense la mínima objecció. El quadre següent reflecteix els criteris diagnòstics tal i com apareixen recollits al DSM-IV-TR.

A. Identificació acusada i persistent amb l'altre sexe (no només el desig d'obtenir els suposats avantatges relacionats amb els costums culturals):

En les criatures:

1. Desitjos repetits de ser, o insistència que s'és de l'altre sexe.
2. En els nens preferència pel travestisme o per simular vestimenta femenina; en les nenes insistència en dur posada només roba masculina.
3. Preferències marcades i persistents pel paper de l'altre sexe o fantasia referents a pertànyer a l'altre sexe.
4. Desig intens de participar en els jocs i els passatemps propis de l'altre sexe.
5. Preferència marcada per la companyia de l'altre sexe.

En adolescents i persones adultes:

L'alteració es manifesta per símptomes tals com un desig ferm de pertànyer a l'altre sexe, ser considerat/da de l'altre sexe, un desig de viure o ser tractat/da com de l'altre sexe o la convicció de experimentar les reaccions i sensacions típiques de l'altre sexe.

B. Malestar persistent amb el seu propi sexe o sentiment d'inadequació amb el seu rol:

En les criatures:

Nens: sentiment que el penis o els testicles són horribles o desapareixeran, que seria millor no tenir penis o aversió envers els jocs violents i rebuig a les joguines, jocs i activitats pròpies dels nens.

Nenes: Rebuig a orinar en posició asseguda, sentiment de tenir o presentar en el futur un penis, de no voler tenir pits ni tenir la regla o aversió accentuada envers la roba femenina.

En adolescents i persones adultes: Preocupació per eliminar les característiques sexuals primàries o secundàries o creure que s'ha nascut amb el sexe equivoccat.

C. L'alteració no coexisteix amb una malaltia intersexual.

D. L'alteració provoca malestar clínicament significatiu o deteriorament social, laboral o d'altres àrees importants de l'activitat de la persona.

Encara que no aprofundim en una anàlisi exahustiva de les concepcions que apareixen associades a homes i dones, això és, a reconstruir una resposta a la qüestió de què són "dones" i què són "homes" per al DSM-IV, sí convindria apuntar algunes claus referents al model social sobre el qual s'assenten tals concepcions i la ideologia que les sustenta:

1. Model biologicista: pressuposa una correspondència natural entre la naturalesa i la societat i entre el sexe i el gènere. Sota aquesta lògica la identificació entre dona i femení apareix com a un producte de la naturalesa i no d'una determinada

construcció sociocultural (el mateix per a home i masculinitat). Les identifications que no caben dintre d'aquesta lògica són les que codifica el DSM-IV.

2. "Matriu heterosexual": només existeixen dos sexes (qualsevol altra configuració és considerada una malaltia -intersexual-), només existeixen dos gèneres, aquests es corresponen (dona= femení, home = masculí) i el vincle sexual natural és l'heterosexual.

3. Per tant, prevenció de l'homosexualitat. En els criteris no apareix directament reflectida però, no obstant això, pot rastrejar-se sota el tipus de qüestions que aixequen sospites. En el cas dels nois, la vestimenta femenina remet a la figura de l'"efeminat", el subtext del qual àmpliament conegut ve a ser "homosexual". Mitjançant aquest recurs, l'homosexualitat, que no és el que directament es pretén diagnosticar aquí, queda relegada a l'àmbit de l'anormalitat (de fet, caldrà descartar que no es tracta d'un cas d'homosexualitat sinó de transsexualitat el que, precisament, provoca que sigui necessari identificar-la). El normal, per naturalesa, és que els nois no siguin "efeminats" (homosexuals), se'ns diu.

4. Socialització diferencial de dones i homes: existeixen tipus de jocs i tipus de persones companyes en

el joc ja que la naturalesa ha creat dos grups amb llocs socialment diferents (que en aprendre's en el joc justifiquen jocs distints per a ambdó, que s'uniran en la reproducció heterosexual. Aposta, per tant, per la reproducció d'una socialització diferent per a dones i homes.

5. Divisió sexual del treball: els jocs de noies (relatius a la cura) i els de nois (relatius al desenvolupament i la projecció personal) preparen per a la vida social i cadascú es col·loca en el lloc que naturalment li correspon (funcionalisme: els rols i la divisió del treball són el que han de ser perquè la societat -i també en aquest model la naturalesa- funcioni).

6. Naturalització de la violència masculina: mentre en les nenes la qualitat de les joguines no sembla significativa, la preferència pels jocs violents és directament atribuïda als nens.

7. Identitat relacional (dones) enfront d'una identitat individualitzada (homes). Si atenem al model de genitalitat que es proposa, observem que en els nois té importància reconèixer el penis. La seva genitalitat es nomena i es defineix. Els nois es defineixen i adquireixen sentit respecte a si (identitat individualitzada). En les noies la seva genitalitat no té valor. Parlar de la genitalitat de les noies

és parlar del rebuig al penis, és a dir parlar de la genitalitat masculina. Les noies es defineixen i adquireixen sentit en relació als nois (identitat relacional).

L'estructuració binària subjacent que estructura el pensament en dos conjunts d'oposats (femení/masculí, naturalesa/cultura, privat/públic) planteja dues qüestions que convindria interrogar. D'una banda, podem atendre a l'ordre de la realitat i preguntar-nos si realment succeeix el que es proposa. La qüestió seria llavors per què és una creença estesa que les dones estan millor dotades per a l'àmbit domèstic que els homes o presenten millors capacitats per a activitats relacionades amb la cura que ells (i així successivament amb cadascun dels trets estereotípics comentats) Què succeeix, per tant, a la realitat amb el gènere? D'altra banda, podem atendre a l'ordre del discurs i preguntar-nos per què qui parla, en aquest cas la ciència, identifica com a significatiu el gènere i expressa la seva preocupació sota aquest model concret? Què li succeeix a la ciència amb el gènere?

Respondre a la primera pregunta desmantlant estereotips, una cosa que no obstant això és necessària ens duria massa temps aquí, però si que m'agradaria introduir breument alguna indicació. El model funciona-

lista, que sorgeix a l'Anglaterra dels anys 30 amb autors com Talcott Parsons, considera la societat com a un organisme constituït per parts, on el funcionament de cadascuna d'elles contribuïx a la correcta regulació del sistema social. Aquest vessant, més que tractar-se d'un model explicatiu ve a ser una estratègia justificativa de l'ordre social vigent. Les relacions de gènere no responen a la seva estructura actual -divisió (hetero)sexual del treball- perquè així ho requereixi el bé comú, com les relacions d'exploració capitalista no impliquen cap curs natural de la història que dicti el destí del proletariat. Ambdues se situen, per contra, en el camp de la dominació, les arrels de la qual són de naturalesa sociohistòrica i no biològica. Però la biologia, com a explicació, sempre va ser el recurs a l'abast de les classes dominants. Es biològitzava la raça, es biològitzava el gènere i es biològitzava, per descomptat, el sexe. Què succeeix llavors amb homes i dones en l'ordre de la realitat? La pregunta presenta el parany de concedir la pressuposició que quan mirem la realitat ja trobarem homes i dones tal com els coneixem avui. Pressuposem que homes i dones estaven aquí fora i després ens preguntem si funcionen d'aquesta o altra manera. No obstant això, ja a inicis dels vuitanta, Monique Wittig ens va parlar de la impossibilitat de separar els cossos de la seva signi-

ficació i de com la percepció implica un tipus d'especialització socialment constituïda:

Collete Guillaumin ha demostrat que abans de la realitat socioeconòmica de l'esclavitud negra, el concepte de raça no existia, o almenys, no tenia el seu significat modern, doncs era aplicat al llinatge de les famílies. No obstant això, avui, la raça, tal com el sexe, és entès com un "fet immediat", "sensible", "característiques físiques" que pertanyen a un ordre natural. Però, el que nosaltres creiem que és una percepció directa i física, no és més que una construcció sofisticada i mítica, una "formació imaginària" que reinterpreta trets físics (en si mateixos tan neutrals com qualssevol altres, però marcats pel sistema social) Mitjançant la xarxa de relacions en les quals elles són vistes. (Elles són mirades com a negres, per això són negres; elles són mirades com a dones, per això són dones. Però, abans que fossin vistes d'aquesta manera, elles van haver de ser fetes així).

Quan els debats que afecten les nostres vides procedeixen de l'entorn "científic" i en particular de les ciències naturals hi ha certa tendència a deixar-se investir amb la posició de la ignorància, el que ens predispone a acceptar però no a indagar les condicions socials, polítiques i econòmiques

que fan possibles la producció de certs pressupostos i, en concret, d'una terminologia científica i no d'una altra. Quan parlem del gènere, la psique o el cos, com quan parlem de la naturalesa, ho fem a través de discursos i ens disputem una mica més que una simple matèria bruta. Ens disputem, inevitablement, un lloc en el social construït sota la diferència (un lloc per a nosaltres que és funció del lloc per a les altres).

El fet que "malaltia", "trastorn" o "disorder" aparegui lligat a la transsexualitat ens convida a pensar la identificació d'una persona "biològicament dona" amb una aparença i uns rols masculins sota el camp de l'anormalitat en la mateixa mesura que torna absurda la possibilitat de preguntar per la relació entre dona i feminitat o masculinitat i home, que sota aquest paradigma seria impensable problematitzar. La sorpresa, el riure o la ira que pot causar-nos escoltar a algú suggerir el caràcter problemàtic de les identitats normatives es deu, no a la realitat aproblemàtica d'aquelles, sinó a la invisibilització i la negació que per a totes les persones, transgènere o no, transsexuals o no, la identitat de gènere no és un a priori que hem anat descobrint sinó un immens deute amb la socialització en el si d'unes normes i unes pràctiques culturals, discriminatòries, donades. Menys romàntica que

l'essència del "ser dona" publicitada des dels mitjans de comunicació fins a l'Església és la idea que l'operació històrica de biològització social és el que confereix a les identitats l'aparença de "naturals", i per això "veritables", alhora que consagra el terreny de la absurditat per a totes aquelles que funcionen com a amenaça, exposant la seva contingència.

3. La Llei 3/2007: avanços legislatius des de la lògica de la patològització.

La més coneguda com "Llei d'Identitat de Gènere" regula els requisits per a accedir a la rectificació de l'esment de sexe, i amb això al canvi de nom, en el Document Nacional d'Identitat. La Llei de Registre Civil, en el seu article 54, estableix que el nom de l'individu ha de tenir un gènere masculí o femení coherent amb el sexe. D'aquesta manera, tret que es modifiqui aquesta llei, la via per al canvi de nom és obtenir prèviament el canvi de sexe en el DNI. Les crítiques a la llei s'han centrat en dos aspectes. El primer, es refereix al condicionament de l'accés a la llei a la possessió de la nacionalitat espanyola i a la majoria d'edat. El consens entorn del caràcter discriminatori que subjeuen a la sol·licitud de sengles requisits és pràcticament unànime entre el col·lectiu

transsexual. Comentarem en aquest apartat tan sols els dos requisits primordials: l'obtenció del Certificat de Disfòria de Gènere i el tractament mèdic de dos anys de durada. La manera que apareixen redactats en la llei els apartats a)1 i a)2 guarda similitud amb la retòrica del DSM-IV, pel que va quedar comentada en l'epígraf anterior. Per "Disfòria de Gènere" s'entén la síndrome associada al Trastorn d'Identitat de Gènere, nomenclatura que s'usa per al diagnòstic de transsexualitat que apareix per primera vegada l'any 1980. L'extensió d'aquest certificat defineix la funció avaluadora de la psiquiatria en el procés: serà el o la professional qui hagi d'avaluar i decidir el nivell de pertinença de l'autodefinició del subjecte com a transsexual sobre la base dels criteris diagnòstics anteriorment definits. El requisit d'haver estat sotmxs a dos anys de tractament mèdic intenta avaluar la permanència en el procés, amb la finalitat d'evitar les situacions de "penediment". La intervenció mèdica es fonamenta en un model trifàsic (psiquiatria, endocrinologia i cirurgia) i el curs que no s'ajusti a les expectatives mèdiques és automàticament catalogat de penediment. Els criteris utilitzats per a emetre un diagnòstic en consulta sobre la transsexualitat no han constituït un camp uniforme entre lxs expertxs. Sandy Staton es fa ressó de les dissonàncies internes

i les dificultats dels primers centres de salut universitaris americans dels 60 a l'hora de donar amb un test que identifiqués objectivament i sense dubtes la condició de disfòria de gènere. A l'article ja referit cita el següent extracte de Marie Mehl (1986):

No existeix cap test mental o psicològic mitjançant el qual es pugui distingir amb seguretat un transsexual de la resta de la, dita, població normal. La població transsexual no sofreix més psicopaties que la població en general encara que la reacció de la societat davant el transsexual sí que planteja problemes insuperables. Els historials psicodinàmics de transsexuals no revelen característiques recurrents que els diferenciï de la resta de la població.

Tal com Staton no triga a advertir, la conseqüència d'aquest tipus de diagnòstic és la consolidació i institucionalització d'un sol tipus de vivència de la transsexualitat, la qual s'expressa a través de la retòrica dels cossos equivocats i cita una biografia capaç de coincidir amb els marcs de l'establishment mèdic. La resta apareixen invisibilitzadxs i, si en algun moment pretenen el pas per sanitat, es veuran impel·lidxs a substituir la complexitat de la seva experiència vital per la història oficial o bé a tornar-se'n per on han vingut. Actualment, els problemes respec-

te al diagnòstic de la transsexualitat continuen vigents i pot afirmar-se que són creixents les veus internes que s'alcen contra la funció avaluadora tradicionalment atribuïda a la psiquiatria. Entre elles, Cristina Garzaizabal sosté que l'objectiu d'un diagnòstic hauria de ser descartar les patologies que puguin agreujar-se com a conseqüència del tractament hormonal i no tractar de demostrar qui és veritablement transsexual. En no existir una causa orgànica per a la transsexualitat, aquesta planteja un repte a la psiquiatria i dos són els camins per a enfrontar-lo: reduir la versió oficial a un conjunt de criteris diagnòstics o admetre la complexitat d'una realitat social, com vivències no patològiques sinó absents de reconeixement social, que pot requerir d'un suport i seguiment quan així és sol·licitat. Els esforços, centrats aquí, vindrien a assumir un repte encara avui pendent

4. El dilema de la patologització i el reconeixement en el moviment trans

El mes d'octubre de 2008 el PNB va presentar una proposició no de llei en la qual instava a la rectificació de la citada llei 3/2007 per a retirar l'article que estableix com a requisit el tractament mèdic de dos anys per a l'accés al canvi en l'esment de sexe.

Enmig de la polèmica suscitada, l'Associació de Transsexuals d'Andalusia (ATA) va fer públic un comunicat que va a servir de resposta a la proposta de llei al mateix temps que a les accions empreses per la xarxa de grups pro-despatologització convocades dues setmanes abans amb el lema: "Ni dones ni homes, els binarismes ens emmalalteixen".

Rescato aquí tres idees que em semblen centrals en l'article i que responen a tres amenaces que actuen de rerefons. En primer lloc, la denúncia sobre els intents d'utilitzar les demandes trans per part d'un partit de dretes que mai s'ha caracteritzat precisament per la seva sensibilitat davant el col·lectiu LGTB, crítica en la qual moltes i molts sens dubte coincidim i que no dubtaríem a fer extensiva a altres partits de caire neoliberal. En segon lloc, la sospita que la retirada completa del temps previ de tractament operi al servei d'atorgar cobertura en la llei a les persones transgènere. En tercer lloc, la desconfiança vers els anomenats "grups queer" les demandes dels quals afectaran, presumptament de manera negativa, als interessos del col·lectiu transsexual.

El comunicat dibuixa un nexa entre la proposta del PNB, les persones transgènere (o si es prefereix el

transgengerismo) i els grups queer. De fet, si bé sorgeix com resposta a la proposta del PNB, el títol ja vincula la crítica a la llei amb la crítica sobre la significació de la transsexualitat. Ens assenyala que, si el que es pretén és obrir la llei, no ens confonguem: “la transsexualitat no és queer”. El subtext de “queer”, aquí, vindria a ser el posicionament sobre la falta de substància de les identitats, la negativa a acceptar-les com a un fet natural i una veritat donades, la qual cosa sembla amenaçar i oposar-se a les trajectòries personals que presenten la transsexualitat com la “recerca d’una identitat”. Llavors apareix el sentir que qüestionar les essències del “ser home” i “ser dona”, i la divisió binària mateixa, pot posar en dubte les legítimes aspiracions de qualsevol persona transsexual:

Tot@s hem fet tot el que hem pogut per adequar el nostre físic al sexe sentit: tractaments hormonals [sense control i automedicant-nos amb el risc que això implica per a la salut], cirurgies de feminització del rostre, mamoplàsties, etc. Tot això com anteriorment he dit amb el major i més profund desig de percebre’s i que et percebin com a DONA o HOME. Per això l’absència de tractament hormonal, el rebuig a qualsevol tractament o intervenció quirúrgica, no és TRANSSEXUALITAT és QUEER. Amb tots els meus respectes per als

que defensen la teoria queer [...]. Es-tem d’acord en temes de salut, d’integració, de despatologització, però, senyors, no ens pengin el lema: NI HOMES NI DONES. Perquè si alguna cosa tenim clar les persones transsexuals és que desitgem ser dones i homes, segons el cas, i amb tots els matisos que ens diferencien com a individus.

A la cita anterior es contraposa la transsexualitat al rebuig dels tractaments, entre ells l’hormonació i la intervenció quirúrgica. Sembla que el desenvolupament de la nova identitat només ha de rebre el suport de la llei facilitant el canvi de nom quan el procés comporta el desig de fer efectius els procediments mèdics (el desig de la persona d’hormonar-se o fins i tot el d’operar-se, encara que no necessàriament hagi de dur-lo a terme). Les persones transgènere, i totes les identitats que apareixen encriptades sota el terme “queer”, serien aquelles que no accepten el pas per la triada mèdica (psiquiatria, endocrinologia i cirurgia) o almenys no en els termes previstos, però que tot i així manifesten desacords amb el gènere imposat i demanden, en cert moment, un reconeixement públic, ja que en cas contrari no donarien problemes. Noti’s com el que es defensa aquí són els estàndards del reconeixement mèdic i, per extensió, del reconeixement social. S’afirma que la

transsexualitat és voler ser home o dona segons el cas, però sembla que no totes les formes de voler ser-ho són transsexualitat. Si unx no accepta el gènere de partida almenys haurà d’acceptar i desitjar el gènere “d’arribada”. Però, quin és el gènere d’arribada i què significa acceptar-lo?, Com sabrem que s’ha produït l’abast de la identitat masculina o femenina? Sembla que el gènere d’arribada” evoca la transsexualitat només en la mesura que s’ajusta, competentment, a certa literatura mèdica. En la mesura que no amenaça sinó, per contra, reforça els codis pels quals el subjecte ingressa en el discurs psiquiàtric. El que està en joc aquí és el poder d’aquest discurs per a sancionar amb una identitat reconeguda, amb la condició d’“ésser” que es pressuposa a tota persona. Dita així podria semblar una invitació a subvertir-lo. A posar en dubte el tipus de reconeixement mèdic que utilitza com a mitjà d’expressió aquests termes. Però succeeix que no es pot qüestionar el capital d’un discurs quan s’aposta pels beneficis del seu reconeixement.

El “quid” de la qüestió serà llavors la manera d’ingressar en les categories mèdiques fetes i les categories de gènere vigents, representa la inserció en cert status quo, status que trontolla amb la incorporació de les persones transgènere i el qüestio-

nament del sistema binari de sexe. Quan vam debatre sobre les maneres d’accedir al sistema de salut no tractem de fer-lo sobre el desig, ni sobre el nostre ni sobre el de ningú. El desig de qualsevol persona de passar per un tractament, sigui aquest de l’índole que sigui, no és objecte d’aquest debat. La línia que separa a qui accedeix i “completa” els tractaments i a qui no, només adquireix sentit en el si de certa literatura psiquiàtrica i mèdica, la que mesura l’opció de rebutjar-lo o suspendre’l en termes de percentatges d’abandó o penediment d’un procés que hauria de començar en la consulta psiquiàtrica per la mateixa raó que, almenys teòricament, hauria d’acabar en la sala d’operacions.

Insisteixo, no parlem del sentir de cadascú. Parlem de les interpretacions que s’exclouen sobre aquests sentirs quan l’aposta es dona per accedir a un status els termes del qual eviten costí el que costí ser qüestionats. Quan la inèrcia condueix a l’accés a cert cànon de normalitat però no preguntin quin. I arribadxs aquí s’hauria de precisar com es produeix per a altrxs precisament l’efecte que a un altre nivell es pretenia evitar per a si: el desmarcar-se de la resta de les identitats no normatives per a sortejar la desqualificació pública de la transsexualitat provoca el resultat de banalitzar-les. Qui s’hormona però

no desitja operar-se, qui “només” es travesteix, qui ho fa eventualment, qui vol viure en un altre gènere sense cap rebuig del seu cos, totxs ellxs es mouen entre la invisibilitat i el fet de ser percebudxs com a amenaces per a un ordre que recorda massa el del “veritable transsexual”. Provocar un debat en aquests termes és fer una interpel·lació al moviment trans i a nosaltrxs mateixxs com a moviment polític. Transformar l’esperat lloc de pacients pel necessari lloc de subjectes.

Resistència a la normativitat trans

Miquel Missé Sánchez

Vaig néixer el 7 de Desembre de 1986, sóc activista trans i vaig començar a militar al Grup de Transsexuals Masculins de Barcelona l'any 2002. Formo part de la Guerrilla Travolaka i de la Xarxa d'Acció Trans-Intersex de Barcelona.

Actualment, i dintre de la lluita pels drets de les persones trans, estic especialment implicat en la lluita per la despatologització de la identitat trans. En aquest sentit, formo part de la organització de les manifestacions contra el trastorn d'identitat sexual dels dos últims anys (7 d'octubre del 2007 i 11 d'octubre del 2008).

A més, sóc llicenciat en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona.

En aquest article farem consideracions entorn a la idea de les "sexualitats transgressores" des de la perspectiva de l'activisme trans. Es tracta d'explorar la relació entre el feminisme i la transsexualitat i reflexionar sobre les vivències més enllà dels conceptes teòrics.

El fet que es doni la paraula a un activista trans masculí és simbòlic, sens dubte, de la voluntat d'obrir el debat feminista al moviment trans. Aquest article és una reflexió personal i no busca ser representatiu de la població transsexual. És només el discurs d'un activista trans que viu i parla en masculí.

Abans de desenvolupar aquest article, voldria plantejar una sèrie de preguntes que em vénen ràpidament al cap quan penso en el moviment trans i el moviment feminista. Preguntes com per exemple: Tenen els transsexuals una sexualitat transgressora o, per contra, reproduïen el binomi home-dona legitimant així el patriarcat? És un noi trans un traïdor des d'una perspectiva feminista? Es pot ser trans i feminista o la transició d'un gènere a un altre ens fa perdre tota legitimitat?

L'article té dos eixos fonamentals; el primer és una breu explicació del moviment transsexual i del que hem d'entendre quan parlem d'aquests

trànsits d'un gènere a un altre. I el segon tracta de les idees de resistència i reproducció enfront del binomi i de com entendre la sexualitat trans com una sexualitat transgressora des d'una perspectiva "transfeminista" (si és que existeix).

Cal entendre que les persones transsexuals formen una comunitat molt heterogènia que està fragmentada per dos discursos diferents. Per una banda, tenim el discurs "normalitzador" que busca l'assimilació i la integració en la societat i en el qual els trans parlen de la seva experiència com la d'una persona tancada en un cos equivocat. Generalment aquestes persones trans parlen del seu procés des del sofriment i legitimen el paper de la psiquiatria com a suport durant el seu trànsit. Aquest discurs, sovint patologitzador, explica la transsexualitat des d'una perspectiva biològica, entenent-la com a alguna cosa antinatural i problemàtica.

Per una altra banda i de forma més minoritària, algunes persones transsexuals mantenen un discurs més alternatiu i transformador tractant d'escapar a la definició psiquiàtrica de la transsexualitat i visibilitzant els seus cossos per dir que existeixen altres possibilitats més enllà dels cossos d'home i de dona, i que existeixen altres identitats que sens dubte dinamiten el binomi. Si féssim

una anàlisi sociològica d'aquests dos discursos, gairebé oposats, veuríem que aquesta disparitat té a veure amb variables socio-demogràfiques com l'edat, el nivell d'estudis, el lloc de residència o el nivell d'ingressos. No tothom pot permetre's un plantejament crític amb el seu cos perquè moltes vegades no s'han tingut les eines per a pensar-lo, per a pensar-se i qüestionar-se o simplement no s'ha tingut cap referent en el qual basar-se. La definició biològica és útil per a uns mentre que uns altres prefereixen buscar-se més enllà del DSM-IV (manual de malalties mentals nord-americà on es troba catalogat el trastorn d'identitat sexual). Personalment, m'identifico més amb un discurs transformador, però no pretenc amb això ser representatiu de la comunitat transsexual ni que les meves paraules siguin considerades una versió única i veritable. Hi ha mil formes d'entendre i viure la transsexualitat. És a dir que el fet que jo no visqui la meua identitat amb sofriment no implica que aquells que així ho senten estiguin mentint. Hem de saber escoltar aquests missatges i, el més important, interrogar-nos sobre per què existeix aquest sofriment i, sens dubte, on es genera aquest discurs del sofriment trans.

En el si del moviment associatiu trans existeixen certes tensions

entorn de la definició del trans i els seus límits. A partir de quan es comença a ser trans i quan es deixa de ser-ho. He volgut assenyalar aquesta fragmentació del col·lectiu perquè s'acostuma a funcionar amb l'estereotip clàssic de la transsexualitat "normativa" i es deixen de costat les altres possibilitats alternatives. I a l'hora de parlar de lluita trans i de feminisme és essencial posar sobre la taula la diversitat entre les persones transsexuals i saber des de quina perspectiva trans parlem.

També és interessant assenyalar que és problemàtic parlar de la sexualitat dels i les trans perquè hi ha una falta de referents, d'imatges. No és que no existeixin sinó que no existeixen en l'imaginari col·lectiu de la gent, fins i tot de les pròpies persones trans que inicien un procés. És difícil trobar pornografia trans i específicament imatges de la sexualitat dels nois trans.

El que proposarem a continuació és precisament com pot interpretar-se, des de la perspectiva feminista, que les persones passin d'un gènere a l'altre i legitimin d'aquesta forma el binomi home-dona, una transició que ha estat qüestionada de forma molt crítica des del feminisme. I llavors sorgeix la pregunta: una persona que va néixer com a dona i que ha

passat a ser un home i reproduceix el model de masculinitat patriarcal podria ser feminista?

Aquesta pregunta està mal plantejada. Com hem dit anteriorment existeixen diferents formes de passar d'un gènere a l'altre. Alguns de nosaltres no som ni volem ser homes ni tampoc dones, som persones que vivim en un gènere com la resta de persones a la nostra societat però no pensem que siguem homes pel fet de viure en masculí. Si només puc escollir entre viure com un home o viure com una dona, em resulta més fàcil fer-ho com un home. Això no vol dir que sigui un home, només vol dir que, atès el sistema social en el qual visc, prefereixo una opció a una altra, encara que en el fons preferiria no haver d'escollir-ne cap. Preferiria viure buscant-me, fent-me preguntes, viure dubtant sense haver d'arribar a cap meta, sense punt final en el meu recorregut, sense haver d'encasellar-me. Per tot això, potser hauríem de reformular la pregunta i dir una alguna cosa així com: una persona que va néixer com a dona i que ara viu en masculí, però al mateix temps tracta de resistir a les premisses de la masculinitat patriarcal i visibilitzar una identitat diferent, una identitat trans, pot considerar-se feminista?

Hi ha dos conceptes que són bàsics per poder abordar aquesta qüestió i

són els de reproducció i resistència als rols de gènere. Aquests conceptes no són contradictoris sinó complementaris. És a dir, es pot reproduir els rols de gènere i treballar per resistir i alhora discutir políticament el seu significat. El que és molt difícil és viure únicament resistint, sense reproduir masculinitat o feminitat perquè no existeix un espai sense gèneres on desenvolupar la nostra identitat en el nostre sistema social, el nostre llenguatge, la nostra administració pública.

No existeix la possibilitat ni legal ni social de viure fora del sistema home-dona. Dic això perquè sovint ens pregunten com podem criticar les pressions de gènere si al mateix temps les reproduïm com a homes o dones trans. I la resposta és que la reproducció dels rols de gènere pot ser acrítica o bé estratègica i conscient, però existeix en tot moment en la nostra vida quotidiana. Nosaltres no estem únicament reproduint masculinitat o feminitat sinó que ho fem, però qüestionem el sentit de totes aquestes pràctiques i intentem ampliar els marges, els límits del gènere mostrant els nostres cossos no-normatius i transformant el llenguatge amb el qual parlem. Reivindiquem que no únicament existeixen homes i dones, també existeixen persones que probablement socialment necessiten utilitzar les etique-

tes d'home i de dona però que no se senten en cap cas representades per elles. Trans no ha de ser sinònim només de reproducció sinó també de resistència.

Sobre la idea de traïció de la qual hem parlat anteriorment podem assenyalar que històricament el moviment feminista ha tancat les seves portes a dones transsexuals perquè es considerava que portaven incorporada una càrrega de masculinitat implícita i de la mateixa manera, a homes transsexuals perquè reproduïen els valors d'una masculinitat patriarcal i enemiga. Però ara que emergeixen noves formes de transitar i noves definicions del trans, qui realment se sent traïda per nosaltres és la comunitat transsexual que ens acusa de ser un obstacle per a la consecució dels seus drets amb els nostres discursos contra les categories d'home i dona exclusives i exclouents. Atesa tota aquesta complexitat en la qual lluitem, pensem que, en la lluita contra el heteropatriarcat, és hora de deixar de distanciar-nos i començar a construir xarxes aliant-nos amb el moviment feminista atès que el nostre objectiu últim és el mateix: la lluita contra les pressions de gènere que ens comprimeixen i ens afebleixen, la lluita contra el heteropatriarcat.

Hi ha tres punts bàsics que són llocs comuns entre el discurs feminista i el discurs trans despatologitzador emergent. D'una banda la defensa del dret al propi cos des del dret a l'avortament fins al dret al lliure accés a hormones i cirurgies. O sigui que les persones puguem decidir lliurement el que fem amb el nostre cos i puguem modificar-lo sense necessitat d'una tutela psiquiàtrica i puguem portar a terme aquestes modificacions a través del sistema sanitari públic. Entorn d'aquesta qüestió hi ha també dos discursos dominants: d'una banda, aquell que diu que les operacions són mutilacions i són la conseqüència de fortes pressions de gènere i que per tant hem d'impedir que es portin a terme i, d'altra banda, aquell que diu que les persones són plenament conscients de les seves decisions respecte al seu cos i que aquestes decisions són completament autònomes i han de ser respectades.

Enfront d'aquests dos posicionaments, l'activisme trans transformador proposa una fórmula intermèdia. Es tracta de comprendre que, sens dubte, existeixen pressions fortes al voltant del cos, i no únicament de gènere, que fan que les persones necessitem modificar-lo per ser felices.

La nostra utopia, el nostre horitzó és que ningú depengui d'aquests trac-

taments per ser feliç, però també cal ser realista i observar el nostre entorn per adonar-nos que aquesta necessitat que pot semblar típica de les persones trans és una necessitat social que tots tenim i alhora legítim. De modificacions n'hi ha de molts tipus i reversibilitat: hi ha quiròfans però també hi ha perruqueres, sabateries, tatuatges, cosmètica, roba, etc. Això no significa que totes estiguin al mateix nivell, però sí que totes nosaltres, d'alguna manera o d'una altra, ens emmotllem cada dia per semblar-nos a allò amb el qual ens identifiquem.

La fórmula que es proposa és que, tenint en compte que existeixen pressions socials que hauríem de combatre, hem de protegir aquells que necessiten d'una intervenció per poder viure millor amb ells mateixos. Ser més permissius amb les estratègies de cadascú per ser feliç en la seva quotidianitat i menys paternalistes tractant de pensar què és millor i què és pitjor per a cadascú. No és contradictori lluitar contra les pressions de gènere i alhora defensar l'autonomia de les persones respecte dels seus cossos, atès que són processos que ja s'estan portant a terme per la sanitat privada. Independentment de les nostres utopies, avui dia hi ha moltes persones que necessiten intervencions per poder ser felices, i aquestes necessitats les hem generat entre

tots en un sistema que cada vegada més es basa en la imatge, en allò extern i superficial.

Així, doncs, si d'una banda legitem aquests estereotips de cos i uns determinats cànons de bellesa, el que seria honest és respondre a aquesta necessitat que es va generant i cobrir-la a través del sistema sanitari públic. Encara que el nostre horitzó mai deixa de ser lluitar contra les pressions i construir una societat en la qual ningú odii el seu cos.

El segon punt de trobada amb les lluites feministes és la reivindicació de la retirada de l'esment de sexe de les documentacions oficials i la derogació de l'art.54 de la Llei de Registre Civil de l'any '57 encara vigent, que diu que "podem posar-nos el nom que vulguem sempre que no indueixi a error pel que fa al nostre sexe". Des de la lluita trans es reivindica que desaparegui la menció de sexe de la mateixa forma que van desaparèixer dels documents oficials les de raça, estat civil o professió. Però la qüestió és bastant més complexa: fins a quin punt l'estat ha de tenir informació sobre els nostres cossos? Es tracta únicament de l'eliminació de la menció de sexe en els documents públics, però mantenint aquesta informació al Registre Civil? O bé, de fer desaparèixer també aquesta informació del registre i de

les partides de naixement de manera que l'estat no tingui cap informació sobre el sexe dels seus ciutadans?. Cal dir que, en aquest moment, l'estat té aquesta informació, però podem dir que és bastant fictícia: sap amb quins genitals van néixer els seus ciutadans, però no sap res del gènere en el qual viuen. El debat està en si és important o no tenir registrades aquestes informacions en algun lloc i si ha de ser obligatori cedir aquesta informació.

El tercer i últim punt és sobre una idea que reprenem de Mauro Cabral, filòsof i activista intersex argentí. Ell assenyalava que quan neixen bebès intersex i el seu clítoris no supera la mesura que el clitòmetre estima mínima per a ser nens, es reconstrueix automàticament una vagina. Des del moment que és un òrgan que no podrà penetrar en un futur, el bebè és intervingut. I afegeix que aquesta qüestió hauria de despertar el discurs feminista immediatament.

Aquests tres punts de lluita són claus per a l'aliança amb el moviment feminista, eines amb les quals pensar els nostres discursos i les nostres estratègies. Sens dubte, hi ha moltes altres qüestions interessants sobre les quals reflexionar, però hem pensat que aquestes eren les més simbòliques i urgents.

Per finalitzar aquest article, agafarem algunes de les idees que hem anat pensant sobre les sexualitats transgressores i la seva connexió amb les identitats trans. Podem entendre la transgressió com a la visibilitat del que és no-normatiu, la resistència al binomi i, en aquest sentit, els cossos trans tenen alguna cosa de transgressió. Però, malgrat tot, el menys important és si són o no són transgressors, no són ni més avançats ni millors aquells que viuen transgredint la norma.

No són més vàlids ni exemplars els trans més crítics que els més normatius, bàsicament perquè la transgressió no està a l'abast de tothom, té a veure amb les eines i possibilitats que ha tingut cadascú per pensar el seu propi cos. Alguns de nosaltres busquem oasis en el desert, però la gran majoria del nostre col·lectiu no té set. Per això, potser el menys important sigui qui és transgressor i qui no, una distinció molt comuna últimament des de l'acadèmia però que no deixa de ser molt elitista.

Potser el realment interessant sigui treballar per a un empoderament de les persones trans, per a la seva autonomia, ampliar i visibilitzar el camp d'identitats possibles al marge de les dues obligatòries o, dit d'una altra forma, aconseguir que la gent tingui set.

Tot i la força del discurs despatologitzador i de la seva condemna absoluta dels tractaments de normalització binària als quals se sotmet als bebès intersex, i el trastorn d'identitat sexual per als transsexuals, existeix encara un punt molt important que consisteix en treballar constantment en el si de la comunitat transsexual. Per aconseguir, realment, eliminar el paper de la psiquiatria de les vides de les persones trans és necessari que aquestes persones deixin de necessitar aquesta tutela, deixin de pensar que necessiten ajuda, que són diferents. Per això és tan difícil treballar contra el trastorn sabent que aquesta definició ajuda a moltes persones trans a entendre's elles mateixes. Resulta molt contradictori.

Cal buscar o crear una definició, millor que la patologitzadora, que tingui a veure amb l'autonomia de les persones trans i que faci de la identitat trans una possibilitat atractiva, bella, una riquesa. I el moviment feminista té molt a aportar a l'hora de crear i generar alternatives. En el fons, parlar de sexualitats transgressores deixa de banda moltes persones i probablement el més interessant no és fixar-se en què és allò transgressor (que és minoritari) sinó en per què la majoria rebutja aquesta transgressió i com treballar per acostar aquestes alternatives a les noves generacions, a la gent més

joves. Educar, estimular, potenciar la resistència per sobre de la norma i que, per un moment, la norma sigui la resistència, la recerca, l'oasi.

Feminismes en trànsit i TransFeminismes: una intersecció de desitjos

Marina Collell Cornelles

Va néixer a Barcelona l'any 1987. És militant del moviment feminista, lèsbic i trans des de l'any 2004. Ha fet i fa nombroses xerrades a instituts de secundària sobre gèneres i sexualitats, i ha militat a la Guerrilla Travolaka (2006-2008) i la Xarxa d'Acció Trans i Intersex de Barcelona (2008-2009). Formà part del grup organitzador de la Manifestació per la Lluita Transsexual, Transgènere i Intersex de Barcelona els anys 2007 i 2008, de la Comissió Unitària 28 de juny (2006-2008) i la Comissió 8 de març (2009). També l'any 2009, des de la Xarxa d'Acció Trans i Intersex, organitzà la Jornada titulada "Moviment intersex: contextos i horitzons" al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

Actualment estudia Treball Social i treballa a la secretaria de la Xarxa Feminista de Catalunya.

Miquel Missé Sánchez

Vaig néixer el 7 de Desembre de 1986, sóc activista trans i vaig començar a militar al Grup de Transsexuals Masculins de Barcelona l'any 2002. Formo part de la Guerrilla Travolaka i de la Xarxa d'Acció Trans-Intersex de Barcelona.

Actualment, i dintre de la lluita pels drets de les persones trans, estic especialment implicat en la lluita per la despatologització de la identitat trans. En aquest sentit, formo part de la organització de les manifestacions contra el trastorn d'identitat sexual dels dos últims anys (7 d'octubre del 2007 i 11 d'octubre del 2008).

A més, sóc llicenciat en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona.

Montserrat Otero Vidal

Sóc Llicenciada per la Universitat de Barcelona i en un procés d'autoformació permanent he cursat altres matèries com ara psicologia, gestió d'empreses i estudis sobre la diferència sexual.

L'any 1967 vaig començar el meu compromís polític per la llibertat i la democràcia. Dos mesos abans de morir en Franco va néixer el meu fill i a l'any següent vaig participar a les Primeres Jornades Catalanes de la Dona amb ell a col·libè.

A partir d'aquí em vaig vincular, amb alts i baixos, al moviment feminista col·laborant en diversos projectes i grups de dones.

Actualment sóc sòcia de Ca la Dona i dinamitzadora de la Xarxa Feminista de Catalunya.

Quan es va plantejar l'oportunitat de redactar el resum anual sobre el moviment feminista, molt ràpidament va quallar la idea de fer-ho a tres mans com a continuïtat i aprofundiment d'una incipient relació política entre alguna gent de la Guerrilla Travolaka de Barcelona i de la Xarxa Feminista de Catalunya. Una relació política que es va omplint de reconeixement mutu i d'una interlocució creativa i il·lusionant que desitjàriem saber plasmar en la present aportació. La realització de l'article ha resultat una experiència positiva i un exemple viu de la riquesa que aporta la suma de les diverses diferències. Al mateix temps és un reflex de l'existència d'aspectes encoratjadors dins del panorama polític actual alguns dels quals estan protagonitzats per generacions joves que interpel·len el sistema patriarcal i capitalista des de renovades posicions crítiques i alternatives.

Tot i que les estructures de poder, com són la institució de la família, la institució mèdica, el mercat o l'estat, dediquen una part important dels seus esforços a mantenir la ciutadania atemorida i desorientada amb un seguit de notícies amenaçadores en un sistemàtic joc de manipulació informativa, moltes i molts tenim clar que el sistema neoliberal fa aigües a nivell global amb una intensitat que abans mai havia experimentat.

Atrapat en les seves contradiccions internes i en la seva ambició insaciable d'acumulació, ha originat una situació econòmica i financera que ha desequilibrat tot el sistema fins al punt de plantejar la necessitat de refundar-se. Els màxims representants polítics estan convocant múltiples reunions per escenificar el seu desconcert i buscar amb més o menys gràcia estratègies de sortida de la crisi que ells mateixos han produït.

Les i els que pensem que un altre món és possible i treballem per a fer-lo realitat no podem deixar de veure els seus neguits com a una gran oportunitat. Una ocasió per denunciar, destruir i eliminar els abusos de poder, les discriminacions i les dominacions. Una ocasió per transformar tots o, almenys, alguns dels principis i valors sobre els quals se sustenta l'estructura econòmica i social, i per tant el sistema heteropatriarcal. Una ocasió per qüestionar, recrear i innovar els estereotips i creences que alimenten l'ordre simbòlic del patriarcat i del sistema sexe/gènere. Malgrat la incerta i imprevisible existència de tota la humanitat i conscients que els pitjors efectes de la precària situació que vivim recauran de nou en els sectors més vulnerables, no podem afluixar en l'intent d'anar foradant els fonaments del sistema de totes les maneres possibles.

Potser és el moment de pensar i ampliar la capacitat de comprendre l'evolució de la política en nous espais de pensament alternatiu. Espais d'intercanvi i trobada entre les feministes, activistes socials i tothom que treballi per a una transformació radical on processar i assimilar la complexa realitat en la qual vivim. Espais on compartir plantejaments que obrin possibilitats de pensament per renovar la visió del món perquè distorsionen i trastoquen l'ordre simbòlic dominant. Espais on dialogar amb grups i debatre propostes que mostren realitats reprimides, oblidades o desateses. Espais que ajuden a posar en crisi el sistema patriarcal perquè mobilitzen aspectes que semblaven inamovibles i desvetllen components no previstos.

Per repensar la política en el seu conjunt, el pensament feminista ha treballat intensament en la relació entre la dimensió material i la dimensió simbòlica de la realitat. Seguint Hannah Arendt, ha assumit que la política, a més de ser una pràctica de relació inter esse, comporta el plus de l'acció col·lectiva organitzada per desenvolupar a la realitat una possibilitat nova, una possibilitat imprevista. És en aquest sentit que una veritable acció política ha d'incorporar en el seu fer col·lectiu alguna fractura, alguna escletxa, en els mecanismes institucionals que es

caracteritzen per ser repetitius i reiteratius. Una escletxa per esquarterar l'immobilisme dels instruments del poder que busquen la seva perpetuació mitjançant el control i la reproducció petrificada de l'ordre instituït. L'acció política ha de fer possible el sorgiment i l'aparició d'alguna cosa nova, una mica imprevisible, que interrompi d'alguna manera la corretja de transmissió ja sigui en el camp del real o del pensament. És necessari parar atenció a les pràctiques que apunten formes no previstes, no estandaritzades, de fer i de pensar. Cal identificar els plantejaments i aquelles realitats que aporten una nova significació a les identitats sexuals i enriqueixen les relacions entre els éssers humans.

Per una altra banda, el moviment feminista en el procés d'elaboració d'un discurs polític propi, s'ha preguntat reiteradament pel subjecte de la política. És així com ja fa més de dos segles va aconseguir desemmascarar una de les peces fonamentals del sistema patriarcal denunciant la ficció del subjecte masculí com si fos neutre i universal. A més, des de finals del segle passat i gràcies al moviment lesbiana, s'han anat qüestionant les categories i els estereotips de gènere, de classe, de raça, etc. que travessen la majoria dels discursos polítics d'arreu.

A l'article de l'anuari de l'any passat ja s'esmentava com a un element important l'interès de dialogar amb els i les activistes trans¹³. En els darrers mesos s'han iniciat contactes amb el moviment trans de diverses formes: assistint a les Jornades per a la reconstrucció de les polítiques trans organitzades per la Guerrilla Travolaka el 17 de maig del 2008 al CCCB, assistint al Seminari Interseccions Disciplinaries, realitzat el 29 de setembre del 2008 a València, participant en la manifestació per la lluita transgènere, transsexual i intersex, celebrada l'11 d'octubre passat¹⁴, o convidant membres de la Guerrilla Travolaka de Barcelona i de la Acera del Frente de Madrid a la Jornada sobre Sexualitats Transgressores organitzada per la Xarxa Feminista de Catalunya també a l'octubre. Aquestes accions són exemples dels ponts i de les ganes d'una certa relació i coneixement entre el moviment feminista i l'activisme trans despatologitzador en diversos àmbits i a diferents nivells que està produint un acostament i un reconeixement mutu.

El moviment transsexual ha anat generant un discurs molt interessant sobre les identitats trans no-normatives, el d'aquelles identitats que tracten de qüestionar el model dicotòmic d'home i dona. Aquest pensament trans (diem "aquest" perquè hi ha molts altres discursos

dins del moviment trans, per exemple, el "patologitzador") aporta una visió complementària de la deconstrucció del gènere. Cada vegada més la categoria de la identitat respon a una assimilació i homologació, que va en detriment de la llibertat de les persones.

Després de més de cent anys de lluita feminista i quan a molts llocs del món encara es troba la institució androcèntrica i patriarcal molt arrelada, es pot qüestionar com gosem plantejar-nos la incorporació de les opcions i realitats de les identitats trans no-normatives. Sabem que per al sistema patriarcal aquestes identitats signifiquen i representen dianes en la seva línia de flotació perquè desestabilitzen l'estructura de dominació que ha organitzat al voltant de les dues úniques realitats sexuals que reconeix: els homes i les dones. No podem aturar-nos en els dubtes ni en les disquisicions d'un sistema que rebutgem i del qual volem canviar l'estructura ideològica. Si volem un canvi del simbòlic hem de gosar fer i viure plantejaments diferents i trencadors. Sabem que el simbòlic es transforma o es pot transformar des de diversos posicionaments i diverses experiències, en el terreny íntim o en el terreny públic, per un procés de presa de consciència o per un desig potent. Per a alguns i algunes serà pas a pas, per a uns altres

i unes altres serà de cop i volta. Es tracta de compaginar la legitimitat de les opcions radicals i vivencials amb altres opcions més possibilistes o progressives.

El moviment feminista té una experiència molt llarga de treball polític en situacions ambigües i contradictòries. La lluita de les dones s'ha mogut sempre en els dobles registres: l'íntern i l'extern, el dins i el fora perquè el que és personal és alhora polític. A vegades s'ha mogut en els marges de la política i altres vegades, en canvi, ha anat ocupant tot l'espai polític amb la lluita per la igualtat alhora que s'alimentava de la força i del desig de llibertat de la subjectivitat femenina. Ara es tracta, també, de treballar amb tots els elements polítics disponibles per anar configurant un imaginari simbòlic creatiu i "degenerat" que sigui una alternativa real. La revolució simbòlica està en marxa i es tracta d'anar superant el pensament dicotòmic i la rigidesa mental del pensament patriarcal. Tant de bo estigui madurant la possibilitat de crear una societat relacional amb altres representacions mentals, començant per les de gènere, sexe i sexualitat.

En aquest article ens hem interessat per la interlocució política entre un determinat discurs feminista i un determinat discurs trans. Bàsi-

cament volem comprendre quina és l'aportació al moviment feminista del moviment trans, que defensa l'empoderament, la despatologització i la visibilitat de cossos en trànsit. La intersecció entre lluita feminista i lluita trans ens interessa perquè vam pensar que la crítica que el feminisme ha realitzat al sistema heteropatriarcal es pot aprofundir amb la reivindicació trans perquè el fa trontollar de forma radical amb el qüestionament absolut del binomi sexe-gènere, un dels seus pilars bàsics. Intentarem explicar a continuació la intersecció d'aquests dos enfocaments i quina és la seva rellevància.

En els anys setanta Monique Wittig va afirmar que "és l'opressió la que crea el sexe, i no al revés". I aquesta sola frase, aparentment simple, posa en dubte la base del raonament que el moviment feminista ha vingut seguint històricament, i que podríem resumir, en la línia de Wittig, dient que s'ha donat permanentment per descomptat que el sexe és, existeix per se, com a una categoria natural prèvia a tota relació social, que s'allunya de qualsevol possible qüestionament argumentatiu. Es pressuposa, doncs, que l'opressió de les dones ve donada per una diferència existent que ha estat utilitzada per crear un sistema de privilegis els beneficiaris del qual són, exclusivament, els homes i les víctimes en són les dones. Però

¹³ Quan parlem d'activisme o persones trans ens referim tant a transsexuals, transgènere i fins i tot transvestits. És a dir totes aquelles persones que transiten d'un gènere a un altre, o entre els dos gèneres, independentment de si modifiquen o no el seu cos.

¹⁴ Manifestació per la lluita transgènere, transsexual i intersex celebrada el dia 11 d'octubre de 2008 a Barcelona, París, Brussel·les, Madrid, Lisboa, Lille, Donosti, Bilbo, Gasteiz i Saragossa.

d'alguna forma, acceptar la categoria del sexe (Wittig, 1976) com a prèvia a qualsevol categorització o etiquetatge social conscient i parcial -com tantes altres categories- és entrar de ple en el raonament patriarcal que el propi moviment feminista es proposa desmuntar.

Potser vam intentar guanyar la partida al nostre "contrincant" jugant sobre el tauler que ell mateix havia escollit per jugar el seu joc? Probablement ha estat la urgència de combatre la violència d'aquesta opressió la que ha portat al moviment feminista a ocupar-se molt més de resoldre els aspectes de la desigualtat legal i política que a interrogar-se sobre el qüestionament dels sexes. Potser aquesta qüestió era una necessitat que es considerava secundària o tan summament llunyana, que ni tan sols apareixia com a una necessitat. Segurament resultava urgent sortir de les tenebres per després, a plena llum, poder qüestionar la identitat "dona" com a essència inamovible¹⁵.

Potser hauríem de plantejar-nos que, per fer desaparèixer el masclisme, a més de reclamar, per exemple, la igualtat salarial entre dones i homes i incorporar una mirada femenina al món masculí, cal qüestionar si volem integrar-nos en ell. I anant més enllà, cal preguntar-nos fins a quin punt existeix un "món masculí"

o la identitat masculina o la identitat femenina o si són categories i eines construïdes premeditadament al servei d'uns determinats interessos d'estructuració del funcionament social i, per tant, econòmic. Si pensem la nostra identitat com a un ésser intrínsec, biològic, essencial, inamovible, llavors podrem advocar per una igualtat aparent, a falta d'unes altres. Però fixem-nos que aquesta argumentació essencialista, biologista i ancorada en una lògica binòmica, ens duu massa sovint a justificar models opressors absolutament injustificables, si s'observen des d'una perspectiva sociològica.

Ara bé, si entenem (i aquest és el nostre cas) les identitats com a una manera, sigui decidida o induïda, de situar-se en el món i en les relacions, i d'autoconcebre'ns en funció d'això, llavors hauríem d'anar molt més enllà, si realment ens mou una voluntat d'acabar amb el sexisme i amb un sistema opressor que situa marcadament a unxs per sota d'uns altres. Des d'aquesta última perspectiva podríem començar per analitzar com el sistema patriarcal ens situa en dues úniques identitats vàlides (home o dona) i ens obliga a pensar-nos dins d'aquesta lògica dominant, eliminant qualsevol espai per a una possible interlocució identitària. "Dona i home" són identitats que se'ns presenten d'una forma gens casual, alhora com

a excloents i complementàries, que estableixen un determinat tipus de relació jerarquizada i mútuament depenent, perfectament estructurada i falsament presentada com a harmònica.

D'aquesta forma, "home+dona" es converteix en una única identitat social, en el mecanisme i motor de l'estructura econòmica que impulsa i desitja el sistema relacional familiar. D'aquesta manera pren forma el que podríem nomenar "el mite heterosexual", integrat per tots aquests missatges que ens diuen contínuament que "home+dona", units per un determinat tipus de credo amorós (monògam, etern, indestructible, místic, celestial, religiós), formen un sistema relacional familiar mitjançant el qual s'obté, d'una banda, capital econòmic, i per una altra, capital reproductiu.

Fruit d'aquesta combinació s'arribarà, suposadament, a la felicitat suprema, atès que ambdós capitals conformen les grans expectatives que socialment cal complir, representen la rendició de comptes al nostre entorn i per les quals serem jutjadx i valoradx¹⁶.

Dèiem, doncs, que, si el que volem és combatre el sexisme i l'estructura patriarcal, hauríem de trencar amb aquest determinat sistema re-

lacional familiar des de tots els seus vessants, des de tots i cadascun dels seus pilars. I per a això cal qüestionar-se, sovint, les arrels dels nostres propis esquemes: realment existeix una relació directa entre enamorament, reproducció i cura de les criatures? Les relacions amoroses han d'estar necessàriament compostes per dues úniques persones que siguin, a més, un home i una dona? Quins interessos s'amaguen darrere de l'estructura monògama-exclusiva de l'enamorament actual? Existeix realment la identitat masculina com a essència? I la femenina? Estan les identitats de gènere construïdes al voltant d'un objectiu relacional que té més a veure amb allò polític-econòmic que amb allò intrínsec?

Potser caldria plantejar i proposar activament nous models d'enamorament, alternatives relacionals, noves composicions de la xarxa social que intervengui directament en la cura de les criatures.

Caldria escapar del sistema relacional heterosexual i, per tant, elaborar alternatives a les identitats que el conformen i perpetuen. Cal qüestionar(-se) els conceptes de "masculinitat" i "feminitat". I per a això, caldrà buscar les fronteres de les normes patriarcales, buscar aquelles realitats davant les quals el sistema es posa a tremolar, i (re)

¹⁵ Utilitzem els conceptes "dona, femení, home i masculí" com a categories polítiques. Assumim una volguda ambigüitat en el seu ús al llarg del text.

¹⁶ Usem la "x" per a donar expressió a altres opcions de gènere més enllà del normatiu masculí i femení.

apropriar-nos d'elles. El patriarcat, com tot sistema totalitari, fa exclusions i pot semblar-nos que les dones són les excloses en aquest cas, però canviant una mica l'enfocament de l'anàlisi pot ser que varïi aquesta conclusió primària: si parlem de les dones com a col·lectiu oprimat per aquest sistema d'organització social és perquè aquestes han estat relegades a l'acompliment d'un paper submís, secundari i passiu.

Han estat, doncs, excloses dels privilegis de la identitat masculina, però no expulsades del sistema relacional que el patriarcat imposa. El que aquest sistema exclou deliberadament, el que defuig i ataca de manera fèrria és tot allò que s'escapa de les identitats normatives (home o dona): el patriarcat té por dels matisos; estableix una obsessiva vigilància fronterera en la línia divisòria dels gèneres i s'ocupa de mantenir la identificació entre un sexe biològic i un determinat gènere-rol social binari, perquè aquí és on sedimenta la base del seu raonament. I és enfront d'aquests qüestionaments quan s'estableixen mecanismes de defensa tals com l'assimilació de la transgressió dins del propi sistema. Es neguen, s'eliminen, s'esborren i s'invisibilitzen tots els cossos i identitats que s'escapen a les normes i qüestionen la base identitària de la lògica heteropatriarcal. No es per-

met cap espai per als matisos, per a la androgínia, el transgènere o la no-identificació. S'elimina l'oxigen a totes aquelles persones que intentem respirar fora de la bombolla sistèmica establerta.

Així doncs, el patriarcat s'enfada quan les dones reivindiquen la seva autonomia, escapen de les relacions de dependència amb els homes, decideixen per elles mateixes com viuen els seus cossos i les seves identitats i relacions, perquè qüestionen la jerarquia del mite heterosexual, en no declarar-se feliçment submissos sinó oprimides i, per tant, rebels i actives. El patriarcat no exclou "la dona", sinó "la no-dona", és a dir, exclou aquelles persones de les quals s'espera un rol femení i que amb el seu pensament o praxis subverteixen aquesta categoria i es converteixen en subjectes actius, no-submissos, allunyant-se així de la jerarquia que exigeix l'esquema heterosexual i, per tant, de la categoria "dona". Però, aquestes dones actives, rebels, poden ser readmeses dins del sistema sempre que no qüestionin conscientment o frontalment la seva pròpia categoria identitària.

És a dir, es poden admetre les reivindicacions feministes sempre que naveguin per la superfície del canvi sense arribar a ser realment permeables. S'enfada de nou el patriarcat

davant de l'existència i la reivindicació de les relacions homosexuals, especialment lesbianes, perquè qüestionen la legitimitat de l'obligatorietat relacional heterosexual. De la mateixa forma, el sistema patriarcal no exclou les persones homosexuals per ser homosexuals, sinó que exclou les relacions no-heterosexuals, les quals se situen fora dels marges del mite heterosexual i que, per tant, no estan necessàriament relacionades amb l'homosexualitat, des d'un punt de vista estructural. Exclou el "marica" i la "bollera" en tant que no-home i no-dona, des del moment que s'allunyen del desig de formar la identitat única home+dona en les seves relacions afectivo-sexuals i, per tant, podrien potencialment qüestionar l'automatisme argumentatiu que hauria de conduir-los fins al sistema relacional familiar.

Així doncs, les relacions homosexuals es poden admetre sempre que aquest petit "fallo" en el fil conductor del raonament patriarcal no les allunyi de formar un nucli familiar concret, integrat per un determinat nombre de persones i, per tant, segueixin al peu de la lletra les instruccions del mite heterosexual, encara que la relació no resulti a primera vista identificable com a explícitament heterosexual.

En el terreny pràctic, aquest mecanisme es tradueix, per exemple, en l'aprovació de lleis com la del matrimoni homosexual, mitjançant la qual les relacions homosexuals s'accepten i assimilen sempre que reproduïxin el sistema relacional familiar i, d'alguna forma, es converteixin així en relacions políticament i socialment heterosexuals, i el fet que la parella estigui composta per persones del "mateix sexe" quedi relegat a un plànol gairebé anecdòtic.

Però aquesta és tan sols una petita mostra de les defenses establertes. Vegem què passa quan es qüestiona no només la jerarquia identitària i relacional sinó la identitat en si mateixa, quan es pretén esborrar la frontera dels gèneres: els bebès intersex (amb cossos difícilment classificables entre les categories d'home o dona) són immediatament intervinguts quirúrgicament per a adequar les seves característiques físiques a alguna de les dues caselles, encara que a priori els seus cossos siguin perfectament funcionals.

S'estableix així, a través dels conceptes mèdics de "deformació o error genètic", un mecanisme de autojustificació i autoafirmació dels valors identitàris patriarcal. Les persones transsexuals, que han estat catalogades físicament com a homes o dones, però s'identifiquen i es construeixen

socialment adoptant la identitat considerada “contrària”, són diagnosticades pel sistema psiquiàtric com a persones que “pateixen disfòria de gènere”. En els anys ‘70 el manual de malalties mentals de l’associació nord-americana de Psiquiatria (DSM) introdueix el “trastorn d’identitat sexual” catalogant la transsexualitat com a un trastorn mental. Anys més tard, la Classificació Internacional de Malalties (ICD-10) de l’Organització Mundial de la Salut introdueix també aquest trastorn.

El tractament per a aquesta suposada “patologia” és l’adequació de les característiques físiques a les del rol social adoptat, i d’aquesta forma es converteix el que podria ser una identitat transgressora en un “trastorn mental” que no qüestiona les categories establertes.

Es normativitza el cos dissident per a reubicar-lo dins de les dues úniques identitats que es conceben com a possibles. Novament, doncs, el que podria resultar molest per al sistema es re-normativitza i és absorbit, aquesta vegada mitjançant mecanismes psiquiàtrics que deslegitimen les alternatives i les converteixen en problemes individuals en comptes de qüestionaments socials estructurals. Diguem que ens està permès transgredir sempre que el sistema hagi previst aquesta transgressió i tingui una via ràpida per a controlar-la.

Tenim un altre exemple pràctic en la llei 3/2007 de 15 de març, malament anomenada Llei d’Identitat de Gènere, segons la qual una persona transsexual pot accedir a un canvi registral de nom i sexe sempre que hagi estat diagnosticada de “disfòria de gènere” i, per tant, hagi seguit un tractament psiquiàtric; el segon requisit per accedir a aquestes modificacions és que s’acrediti haver rebut un tractament hormonal de dos anys per adequar-se al llinar de masculinitat/feminitat que el patriarcat exigeix, allunyant-se de la qüestionadora androgínia. Queda fora de la llei, relegada novament al desguàs de exclosxs, qualsevol persona que es declari transgènere, que qüestioni activament les categories dicotòmiques d’home/dona, que es negui a normativitzar el seu cos mitjançant hormones o cirurgia o la seva identitat mitjançant teràpies psiquiàtriques “d’adequació al rol assumit”. L’exclusió s’explicita en el moment en el qual l’estat els nega el dret a modificar el seu propi nom i sexe en el DNI, dret que d’altra banda es nega a totxs nosaltres per protegir una vegada més les fronteres dels sexes i els gèneres.

Així doncs, i seguint una vegada més la mateixa pauta, podríem dir que el sistema patriarcal no exclou directament el trans o el intersex, sinó que exclou la no-identitat, la no-catego-

rització i, novament, el no-home i la no-dona. Aquestes realitats poden ser readmeses en el moment que siguin categoritzades, encara que sigui mitjançant processos explícits, corporis i fins i tot violents (en el cas de les intervencions quirúrgiques no voluntàries de les persones intersex).

En aquest sentit, la transsexualitat es pot admetre mentre representa un simple canvi de categoria sexual, però no qüestiona aquestes categories. En canvi, i fins al moment, el sistema patriarcal no sembla haver trobat una forma de reabsorbir el transgènere, és a dir, allò que es nega permanentment a ser categoritzat.

Per a entendre la idea que volem transmetre pot resultar útil imaginar-se el sistema patriarcal com un castell de naips i veure com l’abast de la voracitat amb què el sistema patriarcal respon davant de certes transgressions-amenaces va d’acord amb la perillositat d’aquestes. Transgredir la línia divisòria entre identitats de gènere significa bufar sobre el primer pis del castell de naips, derrocar la peça clau que sustenta tota la resta.

Així doncs, proposem des d’aquí reivindicar la no-dona, les relacions no-heterosexuals i vindicar especialment la no-identificació, el transgè-

nere, com a identitat que el sistema patriarcal no troba la manera de reubicar i que posseeix, per tant, un gran potencial catalitzador sobre totes les anteriors realitats.

Proposem qüestionar permanentment les bases del raonament heteropatriarcal i escapar dels seus intents re-normalitzadors o, en qualsevol cas, considerar-los únicament com a “pegats”, com a petites solucions provisionals per cobrir les situacions de flagrant desigualtat político-econòmica, però sense donar per acabada la lluita, sense perdre de vista el nostre objectiu: la proposta factible d’un nou esquema relacional lluny de les fronteres del sistema patriarcal.

Algú podria contestar que és molt fàcil reivindicar la no-identificació, però que a la pràctica és molt difícil viure-la, i que estar en constant trànsit és també assumir totes les conseqüències socials que en la quotidianitat es deriven de no pertànyer a cap gènere concret. Hi estem d’acord: no és el mateix reivindicar la no-identificació com a opció política que estar en constant trànsit entre un gènere i l’altre.

Molt sovint, es recrimina a lxs activistes trans que, tot i tenir un discurs molt crític amb el sistema de gènere, només el fet d’estar en trànsit legiti-

ma les estructures del binomi, és a dir que, encara que es qüestiona la lògica del sistema, se segueixen reproduint i legitimant els rols de gènere. Però més enllà de la idea estereotipada de la persona transsexual (que es reassigna sexualment i adopta tots els comportaments del seu gènere de destinació) hi ha també altres maneres de ser trans i en aquest sentit, altres maneres de reproduir el binomi. I són aquestes altres formes de ser trans sobre les que volem cridar l'atenció en aquest article.

El discurs trans vol assenyalar que no es tracta de qüestionar el sistema i traslladar-se a un món sense gèneres, perquè és pràcticament impossible atès el nostre context legal, lingüístic, sanitari en el qual tot està organitzat sobre la base del sexe de lxs ciutadanxs. Es tracta de viure en aquest mateix món, entenent que això implica reproduir uns determinats codis, però qüestionant i resistint el model des de dintre. Sabent que totxs d'una forma o una altra reproduïm i legitimem aquestes normes socials, es tracta de saber dinamitar-les sense, per això, haver d'abandonar la pròpia societat. I és en aquest sentit que el discurs trans és transformador i és potent, perquè, encara que les persones trans s'identifiquin en un gènere i parlin amb uns determinats pronoms, són alhora dones sense pit i homes amb

vagina que donen visibilitat a la seva identitat i mostren el seu cos com a un espai polític.

En aquest sentit, potser hem d'allunyar-nos del debat sobre si es reproduceix o no el sistema, i observar que cada vegada més emergeixen identitats que el reproduïen críticament. Quan el moviment trans s'alça per dir que no són malalts mentals, en el fons està reivindicant una idea molt propera al feminisme. La malaltia amb la qual s'etiqueta a lxs trans és la de no ser els homes i dones que el sistema valida, de no ser bonxs alumnxs a l'escola de la reproducció del gènere. El que es penalitza és la recerca, el dubte, el trànsit sense destinació final. I la cura d'aquesta malaltia és la reassignació sexual, és l'aprenentatge de tot el que comporta viure en l'altre gènere, i és la modificació del cos perquè no quedi rastre d'aquests dubtes.

El fet que el sistema psiquiàtric es faci càrrec de les desviacions socials és una cosa que li resulta molt familiar al moviment feminista, especialment a les lesbianes que fa 30 anys eren sotmeses a teràpies reparatives per "guarir" la seva desviació sexual. En aquest sentit, el moviment feminista i la lluita trans estan molt a prop perquè comparteixen el significat polític de la patologització que exerceix el sistema sobre qualsevol desviació.

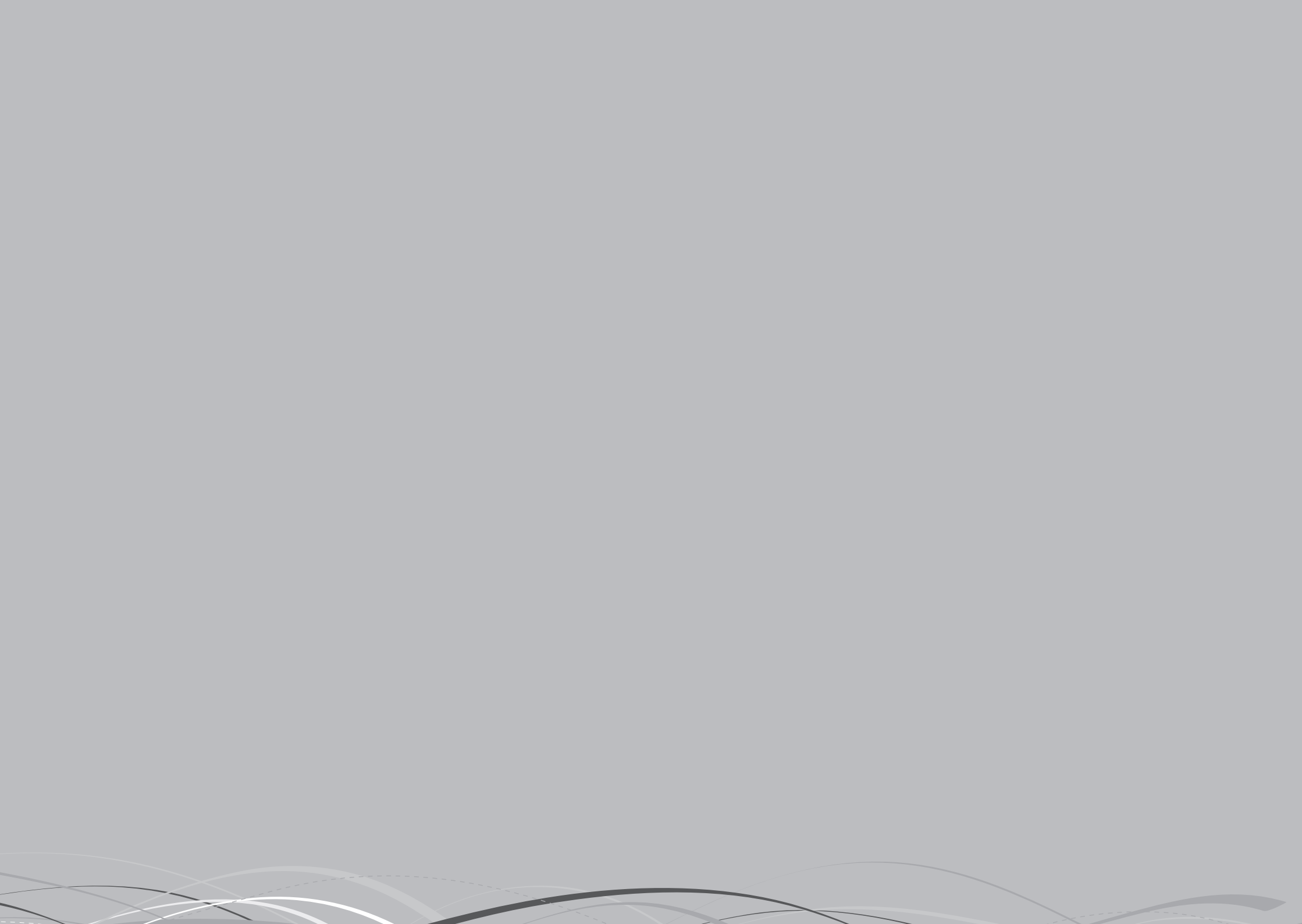
Hi ha molts punts de trobada entre aquestes dues trajectòries com per negar la importància d'una aliança entre aquests moviments, des dels drets reproductius que comencen a reivindicar els trans que s'han d'esterilitzar per modificar la seva documentació, fins al dret a decidir amb autonomia sobre el propi cos; des del sexisme del llenguatge a l'esment del sexe en els documents oficials. Moltes connexions per a un desig comú: desemascarar el sistema heteropatriarcal. D'aquí la importància de treballar des d'una perspectiva "transfeminista", més complexa, més rica i més àmplia. Lalla Kowska-Régnier¹⁷, activista trans francesa assenyalava que ha arribat el moment de renovar les tàctiques i la pràctica política del feminisme i crear un moviment que subverteixi els sistemes binaris, els monoteismes, els colonialismes i qualsevol altre exercici de poder. Ha arribat el moment d'unir-nos en les nostres resistències, de visibilitzar sense por tot allò que deslegitima el sistema home/dona i desvetllar el seu costat més fràgil, de demostrar que es tracta d'una història de ficció perfectament argumentada, i que malgrat tot, la realitat de cossos i identitats és molt més diversa i bella que la que ens venen.

Podem dir que la lluita per la llibertat de les dones qüestiona directament la jerarquia relacional entre homes

i dones; paral·lelament, les relacions homosexuals posen en dubte la veracitat del mite heterosexual; i l'existència i la reivindicació activa de cossos i identitats, més enllà d'allò que es considera clarament home o dona, ataca frontalment els fonaments identitaris del sistema relacional heteropatriarcal.

Proposem, doncs, reivindicar la no-dona, les relacions no-heterosexuals i vindicar especialment la no-identificació, el transgènere mentre que el sistema patriarcal no troba forma de reubicar-lo. Proposem qüestionar permanentment les bases del raonament heteropatriarcal i escapar dels seus intents re-normalitzadors o, en qualsevol cas, prendre'ls únicament com a "pedaços", com a petites solucions provisionals, per cobrir les situacions de flagrant desigualtat político-econòmica, sense perdre de vista el nostre objectiu: la proposta factible d'un nou esquema relacional lluny de les fronteres del sistema patriarcal.

¹⁷ Kowska-Régnier, L. *Les mutations du féminisme: Transféminisme ou transinisme?*
<http://www.minorites.org/article.php?IDA=9987>

SEXUALITATS TRANSGRESSORES

Aquest llibre és el resultat de la trobada que vam fer l'octubre de l'any 2008 a Barcelona amb el títol "Sexualitats transgressores". S'hi qüestionen, com a la jornada, les identitats binàries a les quals ens construeix el sistema sexe-gènere patriarcal. Es posa en dubte la reducció de la sexualitat personal a les dicotomies de sexe (sóc mascle/sóc femella), gènere (sóc mascul@/sóc femen@), i orientació del desig (sóc heterosexual/sóc homosexual). Aquestes polaritzacions -així es planteja en els articles-, no són "naturals" ni sanes i xoquen amb el que quotidianament experimenten els nostres cossos tot provocant malestar i dolor.

La publicació ens presenta experiències, reflexions i propostes, mentre ens descobreix que és pràcticament impossible no viure una sexualitat transgressora: la seva pròpia existència concreta, suada, plena de sorolls, olors, gustos, encarnada..., és una transgressió. Afirmar l'existència i validesa de sexualitats diverses, de les persones que les actuen, és un repte que ens competeix a tot@s els i les que volem viure una sexualitat plena.

1 La Xarxa Feminista és un espai de trobada i relació política entre dones i grups de dones de Catalunya. Et convidem a participar-hi, si encara no ho fas.

2 La Col·lecció Teranyina neix amb l'objectiu de compartir i difondre les aportacions del pensament i de la praxis que creixen a l'espai de la Xarxa Feminista, i participar en els debats que avui vivim i gaudim en els Feminismes.

Xarxa Feminista
Carrer Casp 38, principal
Barcelona 08010

tel 93 302 6545
www.xarxafeminista.org